
”Eihän vangit varmasti paljoa pyydä”

Rikosseuraamusasiakkaiden ajatuksia tuen ja avun tarpeesta

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutus

Hämeenlinna, syksy 2016

Jenni Ojanperä

HÄMEENLINNA
Sosiaalialan koulutus
Sosiaalityö

Tekijä	Jenni Ojanperä	Vuosi 2016
Työn nimi	”Eihän vangit varmasti paljoa pyydä” Rikosseuraamusasiakkaiden ajatuksia tuen ja avun tarpeesta	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia ja kartoittaa rikosseuraamusasiakkaiden vapautumiseen liittyviä tuen ja avun tarpeita. Opinnäytetyön välillisenä tehtävänä oli pyrkiä löytämään vankien tuen ja avun tarve -puheesta kehittämisen arvoisia tuen muotoja, joita hyödynnettäisiin siviilissä vapautuvien rikosseuraamusasiakkaiden kanssa toimivan yhdistyksen toiminnan kehittämisessä. Haastateltavat tutkimukseen saatiin Länsi-Suomen rikosseuraamusalueeseen kuuluvan vankilan kautta.

Aineisto hankittiin teemahaastattelulla ja tutkimus oli kvalitatiivinen. Kerätty aineisto analysoitiin kategoria-analyysin avulla. Tässä työssä käytettiin pohjana muita tutkimuksia sekä kirjallisuutta. Teoreettisena viitekehyksenä oli kokonaiskuvan hahmottamiseksi rikosseuraamukset ja vankilasta vapautumisen vaiheet. Rikosseuraamusasiakkailta usein elämänhallintaan ja identiteetin kehittymiseen liittyvät asiat ovat juuri niitä, joihin ulkopuolelta pyritään positiivisesti vaikuttamaan, ja siksi nämä ovat teoreettisen viitekehyksen kannalta merkittäviä. Syrjäytymisen mahdollisuus taas puolestaan kasvaa erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden kohdalla, ja jo yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vähentämiseksi, tämä seikka tulisi pitää mielessä erityisryhmien kanssa työskennellessä.

Opinnäytetyön johtopäätöksinä näkyi sektoreiden välisen yhteistyön lisäämisen tarve, yksilön huomatuksi ja kuulluksi tulemisen tärkeys, sekä puutteellinen asioista tiedottaminen. Tuen ja avun tarve on aina olemassa jokaisessa muutostilanteessa. Kuitenkin hyvällä ennakoinnilla sekä riittävällä tukemisella voidaan mahdollistaa sujuva ja mahdollisimman vähän yksilölle lisäkuormitusta aiheuttava siviiliin paluu. Mitä useampaan toimijaan tai ihmiseen vapautuva vanki saadaan kiinnitettyä jo vankeusajan lopulla, sitä varmemmin hän jää kontaktiin vapauduttuaan.

Avainsanat Rikosseuraamusala, elämänhallinta, identiteetti, syrjäytyminen, yhteistyö

HÄMEENLINNA
Bachelor of Social Services
Social Work

Author	Jenni Ojanperä	Year 2016
Subject of Bachelor's thesis	Criminal sanctions clients' thoughts about their need for support and help	

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to explore and map out criminal sanctions clients' needs for support and help during the release process. The indirect task of this thesis was to find support forms that could be used by associations working with released criminal sanctions clients to develop their operations. The interviewees for the study are from a prison operating in the criminal sanctions region of western Finland.

The material was gained via theme interview and this study is qualitative. The collected material was analyzed with the help of category analysis. This study was based on other research and literature. The theoretical framework comprises criminal sanctions and the different phases of prison release in order to get an overall view. Life management and identity development are often the issues that are attempted to influence externally and therefore these are important issues regarding the theoretical framework. The risk of social exclusion is increasing among clients in need of special support, and in order to reduce social inequality, this matter has to be taken into account when working with special groups.

The conclusions of the thesis show a need to increase co-operation between different sectors, the importance of individual clients being noticed and heard, as well as insufficient informing of things. Transition always entails a need for support and help. However, good anticipation and sufficient support enable a smooth return to civilian life with as little extra stress as possible. The more agencies and individuals a prisoner is attached to already during the end of imprisonment, the more certainly he or she will remain connected after the release.

Keywords Life management, identity, social exclusion, cooperation, criminal sanctions

Pages 47 p. + appendices 2 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	RIKOSSEURAAMUS	2
2.1	Rikosseuraamuslaitos – RISE ja rikosseuraamusjärjestelmä Suomessa	2
2.2	Rikollisuus Suomessa	2
2.3	Yleistä vankien ongelmista	3
3	MERKITYKSELLINEN VAPAUTUMINEN	4
3.1	Vapautumisen suunnittelu	4
3.2	Koevapaus	5
3.3	Palvelujärjestelmä ja vangin sosiaaliturva	6
3.4	Järjestöt ja yhdistykset vapautuneen tukena	7
4	KOKEMUS ITSESTÄ	7
4.1	Elämänhallinta ja itsemääräämisoikeus	8
4.2	Sosiaalinen syrjäytyminen	10
4.3	Sosiaalinen hyvinvointi	11
4.4	Identiteetti	11
5	NORMAALISUUSPERIAATE	12
6	AIEMMAT TUTKIMUKSET	13
7	TUTKIMUSTEHTÄVÄ	15
7.1	Tutkimuskysymys	15
7.2	Tutkimuksen toteutus	15
7.3	Kvalitatiivinen tutkimus	15
7.4	Aineiston hankinta ja kuvaus	16
7.5	Kategoria-analyysi aineiston analysointi välineenä	17
8	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	18
9	TUTKIMUSTULOKSET	19
9.1	Puhe vapaudesta	20
9.2	Viranomaiset	21
9.2.1	<i>Ihana siskun täti</i> - Sosiaaliviranomainen	21
9.2.2	<i>Se on antanu vastauksia</i> - Psykologi	23
9.2.3	<i>He</i> - Vankilaviranomaiset	24
9.3	<i>Ku sut viskataan tänne vapauteen</i> – Siviilin haasteet ja mahdollisuudet	24
9.4	<i>Semmonen ihminen joka neuvois sulle kaiken</i> – Opastaja	26
9.5	<i>En jää sillä tavalla tyhjän päälle</i> – Tukiverkoston merkitys	28
9.6	<i>Kyl mä jotenki nään et se vertaisuus ois siinä</i> - Vertaistuki	30
9.7	<i>En mä pysty sitä koskaan pois maksamaan</i> - Velat	33
9.8	<i>Käytännössä siis ihan täysin nolla</i> - Perheen huomioiminen	34
9.9	<i>Tavallista normaalia elämää</i> - Puhetta tulevasta	35

10 JOHTOPÄÄTÖKSET	37
11 POHDINTA.....	42
LÄHTEET	43

Liite 1	Infokirje
Liite 2	Suostumuslomake

1 JOHDANTO

Sinulta viedään vapaus liikkua vapaasti. Sinulta viedään tarve tehdä päätöksiä itseäsi koskien. Kävelet jonossa käytävää pitkin, muiden samanlaisiin vaatteisiin pukeutuneiden kanssa, jonkun muun kertoessa minne suuntaan käännyt ja minkä oven eteen pysähdyt. Joku muu avaa oven. Joka kerta. Joku valvoo vuorovaikutustilanteitasi, ja kirjaa ylös asioita joita puhut tai teet. Joku vahtii koko ajan. Joku avaa aina oven. Kunnes eräänä päivänä tuomiosi on ohi ja seisot vankilan portin ulkopuolella. Sinulla ei ole paikkaa mihin mennä, kukaan ei tule enää vastaan ja yhdessä muovipussissa on koko omaisuutesi. Mikä on seuraava siirtosi?

Yllä oleva kuvaus on yksi syy siihen, miksi kiinnostuin aiheesta, johon tällä opinnäytetyöllä on pyrkimys löytää jonkinlaisia vastauksia. Millaista apua ja tukea vapautuva vanki voisi tarvita vankilasta vapautumisen hetkellä, yhdyskuntaseuraamuksen aikana tai kokonaan vapauduttuaan? Tutkimuksen tärkein osa on vankien tarjoama omakohtainen kokemus ja ajatukset siitä, millaisiin asioihin tulisi pyrkiä kiinnittämään huomiota vapauden suunnittelusta lähtien. Aiheen valintaan vaikutti myös opintojeni aikainen työharjoittelu yhdistyksessä, joka tekee tiivistä yhteistyötä vankilan kanssa, pyrkien tarjoamaan kuntouttavaa toimintaa vangeille ja vankilasta vapautuville. Keskustelut työelämäohjaajan kanssa korostivat tuen ja avun tarpeen kartoittamisen tarvetta.

Opinnäytetyön toinen yhteistyötaho, joka mahdollisti rikosseuraamusasiakkaiden haastattelun, sijaitsee Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella. Tutkimuksen tuloksia pyritään hyödyntämään rikostaustaisten kanssa työskentelevän eteläsuomalaisen yhdistyksen toiminnassa ja toiminnankehittämisessä.

Sosiaalisen syrjäytymisen, eriarvoisuuden ja luokkaerojen kasvusta on viime vuosina käyty enenevässä määrin keskustelua yhteiskunnassamme. Opinnäytetyön tarkoituksena on korostaa vaihtoehtojen mahdollisuuksia, kiinnittämällä huomiota tarkoituksen mukaisiin toimiin. Sosiaalityön perustehtävänä on auttaa heikommassa asemassa olevia. Rikosseuraamuksissa on ihmisiä niin huonoista kuin hyvistä lähtökohdista. Vankeusrangaistus jättää ihmiseen väistämättä jonkinlaisen leiman, jota hän mahdollisesti kantaa mukanaan koko loppuelämänsä. Sosiaalialan ammattilaisten tehtävänä on pyrkiä toiminnallaan tasa-arvoistamaan ihmisyyttä, ja tuomaan julki epäkohtia joita havaitaan. Tämän tutkimuksen tekoa on ohjannut koko prosessin ajan ajatus ihmisten yhdenvertaisuudesta niin toistensa edessä, palveluiden käyttäjinä kuin myös toivoa täynnä olevina tulevaisuuden mahdollisuuksina.

2 RIKOSSEURAAMUS

Rikosseuraamusluvussa kerrotaan rikosseuraamuslaitoksen toimialueista ja perustehtävästä lyhyesti. Alaluvuissa kuvataan rikosseuraamusjärjestelmää ja avataan käsitteinä rangaistusmuotoja. Luvussa 2.4. kerrotaan ongelmista, jotka ovat usein osatekijänä rikolliseen elämäntapaan tai rikoksen tapahtumiseen. Vapautuminen ja vapautumisen suunnittelu ovat käsitteinä keskeisiä opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen kannalta, ja ovatkin siksi tarkastelussa tässä luvussa. Ymmärtääkseen tämän opinnäytetyön lähtökoh-
tia, on hyvä tietää millaisella kentällä liikutaan.

2.1 Rikosseuraamuslaitos – RISE ja rikosseuraamusjärjestelmä Suomessa

Rikosseuraamuslaitos on yhteneväinen viranomaisnimitys Rikosseuraamusvirastolle, jonka alaisuudessa toimivat Kriminaalihoitolaitos ja Vankeinhoitolaitos. Nämä kolme organisaatiota päätettiin yhdistää yhden nimen alle vuoden 2010 alusta. Rikosseuraamuslaitos toimii pääjohtajan alaisuudessa, ja sen toimialue on koko maa. Rikosseuraamuslaitokseen kuuluvat kolme rikosseuraamusaluetta, Etelä-Suomen rikosseuraamusalue, Länsi-Suomen rikosseuraamusalue ja Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue, keskushallintoyksikkö sekä terveydenhuoltoyksikkö. Rikosseuraamusalueilla toimii vankiloita, yhdyskuntaseuraamustoimistoja ja arviointikeskuksia. (Mohell 2015.)

Hartoneva, Mohell, Pajuoja ja Vartia (2015, 15) kertovat teoksessa Yhdyskuntaseuraamus ja vankeus, yhdyskuntaseuraamuksien muodoista lievempien olevan yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus. Toiseen ryhmään sijoittuvat nuorten ehdollisen vankeuden valvonta ja nuorisorangaistus. Nuorisorangaistusta voidaan käyttää vain, jos rikos on tehty alle 18-vuotiaana. Viimeinen yhdyskuntaseuraamusryhmä koostuu valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisten vapauden valvonnasta. Kaksi viimeksi mainittua sijoittuvat ehdottoman vankeuden loppuajkaan, ja juuri mainitussa järjestyksessä.

Tuomion ylittäessä kaksi vuotta on rangaistuksena aina ehdotonta vankeutta. Ehdotonta vankeutta voidaan määrätä enintään 12 vuotta, mutta jos rikoksia on paljon, voidaan ehdotonta vankeutta määrätä enintään 15 vuotta. (Oikeus.fi 2014.)

2.2 Rikollisuus Suomessa

Hakemalla tilastokeskuksen tilastoista (Px-Web-Tietokanta n.d.), ensimmäisessä oikeusasteessa ehdottomaan vankeuteen, valvontarangaistukseen sekä yhdyskuntapalveluun tuomittuja kaikista ikäluokista ja sukupuoleen katsomatta oli vuonna 2015 yhteensä 7 138 henkilöä. Vuonna 2014 luku on ollut 7 199 henkilöä. Ehdottomia vankeusrangaistuksia vuonna 2015 oli 5 069. Ehdottoman vankeusrangaistuksen keskimääräinen pituus oli 12,4 kuukautta. Tietyissä tapauksissa ehdoton vankeusrangaistus voidaan tuomita yhdyskuntapalveluna. Ehdottoman tuomion tulee tällöin olla maksimissaan kahdeksan kuukautta. Vuonna 2015 muuntokelpoisia rangaistuksia

oli 5 332, joista 1820 muunnettiin yhdyskuntapalveluksi. Ehdoton tuomio ei voi olla seuraus asevelvollisuudesta, siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tai siviilipalvelusrikoksesta ollakseen muuntokelpoinen. (Tilastokeskus 2016a.)

Tilastokeskus (2016b) kertoo vuoden 2015 rikoksenuusijoita olleen 24 600. Luku perustuu kärjäoikeudessa tuomittuihin. Vuonna 2015 tuomittiin 53 500 erinäisistä rikoksista. Uusintarikolliseksi tilastokeskus on määritellyt henkilön, joka on syylistynyt kolmen vuoden kuluessa edellisestä rikoksesta uuteen rikokseen. Edellä mainituissa luvuissa ei ole huomioitu kärjäoikeuden määräämiä rike- ja uhkasakkoja. Aaltosen ja Danielssonin (2016, 12) raportista selviää että poliisin tietoon tulleita rikoksia vuonna 2015 oli kaikkiaan 498 000 ja liikenne rikkomuksia 321 000. Omaisuusrikoksien kehityssuunta oli aleneva edellisvuoteen verrattuna mutta pahoinpitely- ja huumausainerikokset ovat vertailussa lisääntyneet. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ja seksuaalirikokset muodostavat yhteensä kahdeksan prosenttia kaikista rikoksista, varkausrikokset 28% ja liikenne rikkomukset sekä rattijuopumukset 26%, vuoden 2015 tilastoissa. Henkirikoksia vuonna 2015 tapahtui 84.

2.3 Yleistä vankien ongelmista

Vankien yleisimpiä ongelmia, joilla on osuutta myös rikolliseen elämäntapaan, voidaan nähdä olevan erityisesti mielenterveys- ja päihdeongelmat. Laajan vankiloissa toteutetun terveystutkimuksen mukaan päihderiippuvuus on yhdeksällä kymmenestä vangista. Persoonallisuushäiriö, masennus, ahdistuneisuushäiriö tai jokin muu psyykkinen sairaus löytyy vangeista lähes joka toiselta. (Tamminen 2010.) Hoidollisesta näkökulmasta katsottuna juuri edellä mainitut asiat ovat vaikeita ja haastetta lisääviä tekijöitä jo vankusaikaisen kuntoutuksenkin kannalta, mutta erityisesti vankilasta vapautuvien jatkohoidon kartoittamista ja mahdollisuuksia ajatellen. Fyysisiä sairauksia, kuten c-hepatiittia vankiväestössä esiintyy paljon verrattain valtaväestöön. Tapaturmat, jotka usein osaltaan johtuvat rankasta ja paljon terveysriskejä sisältävästä elämäntavasta, yhdistettynä muihin ruumiillisiin sairauksiin luovat lisähaasteita erityisesti terveydenhuollolle. Nais- ja sakkovankien terveydentila on tutkitusti erityisen huono. Sakkovankien lyhyet tuomiot eivät mahdollista kuntoutusta vankilassa, ja suurin ongelma heidän kohdallaan on yleensä juuri päihdeongelma. (Joukamaa & työryhmä 2010. 74–75.)

Sosiaalisesti alempaan ryhmään kuuluvat useimmat vankiloidemme vangeista. Koulutuksen vähäinen määrä ja työkokemuksen niukkuus ovat osatekijöitä, jotka monen vangin kohdalla heikentää sosiaalista asemaa. (emt. 75.) Nämä asiat osaltaan edesauttavat ongelmien kasaantumista ja hankaluuksia kyseisellä ihmisjoukolla. Kokonaisuuden hahmottamisen vuoksi on tärkeää ymmärtää millaisten tilanteiden ja ongelmien kanssa rikosseuraamuslaitos toimii sekä millaisesta väestöryhmästä rikosseuraamusasiakkaissa pääsääntöisesti on kyse.

3 MERKITYKSELLINEN VAPAUTUMINEN

Tässä luvussa esitellään vapautumisen suunnittelua, avataan käsitteitä kuten rangaistusajan suunnitelma ja koevapaus sekä esitellään palvelujärjestelmämme tarjoamia mahdollisuuksia vangin tukena.

3.1 Vapautumisen suunnittelu

Rikoksen tuoma syyllisyys ja mahdollinen katkeroituminen vankilassaoloaikana, yhdistettynä vankilan olosuhteisiin ovat psyykkisesti ihmistä vahvasti kuormittavia. Vankilarangaistuksen mahdollistama pakollinen pysähtyminen voi olla ahdistusta lisäävä tekijä mutta myös tilaisuus muutokseen ja omien voimavarojen kartoittamiseen. Erityisen raskas ja psyykkisesti kuormittava on ensimmäinen tuomio. Sopeutumisvaikeudet laitoksen sääntöihin ja rutineihin sekä ikävä läheisiä ja ystäviä kohtaan ovat yhdessä kuormitusta lisääviä tekijöitä. Tuomion aikana säännöllinen rytmi voi aiheuttaa passivoitumista ja laitostumista, mutta tuoda myös turvaa. (Tamminen 2010.)

Lahti (2010, 6) viittaa lisensiaatin tutkielmassaan Ervin Goffmanin (1969) määritelleen vankilan totaaliseksi instituutioksi. Totaalisella instituutiolla hän kohdistaa katseen täysin ylhäältä päin johdettavaan elämiseen ja toimintaan. Vankilassa ollessaan vangin ei tarvitse ottaa vastuuta, käyttää harkintaa eikä hänellä ole velvollisuuksia. Nykypäivänä onneksi vankiloissa pyritään kiinnittämään huomiota, ja toteuttamaan, enemmän kuntouttavia toimia kuin pelkkää ”koppihoitoa”, jolla tarkoitetaan vangin pitämistä omassa sellissään 23 tuntia vuorokaudessa.

Vapautumisen suunnittelussa tulee huomioida kokonaisuuksia yksityiskohden lisäksi. Vapautumiseen liittyy rikoksista riippuen erilaisia arvioita, joita muun muassa eri Rikosseuraamuslaitoksen tahot tekevät. Rangaistusajan suunnitelmaan kirjattuja, toteutuneita suunnitelmia ja seuranta, käytetään arvioitaessa vangin mahdollista vaarallisuutta ja/tai motivoituneisuutta rikoksettomaan elämään. Kun koko rangaistustaan suorittava hakee ehdonalaan, Helsingin hovioikeuden pyynnöstä laaditaan Psykiatrisessa vankisairaalassa henkilön vaarallisuutta koskeva arvio. Tämän arvioinnin tarkoituksena on pystyä tunnistamaan riskitekijät, joita täytyy seurata ja joihin pystytään joillakin keinoin vaikuttamaan. Mielentilalausunnat ja vaarallisuusarviot käsitellään Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen oikeuspsykiatristen asioiden lautakunnassa, joka antaa käsittelyn jälkeen lausunnon tuomioistuimelle. Tämä koskee siis pitkäaikaistavankien vapauttamista. (Hartoneva yms. 2015. 474–475.)

Tätä seurantaan perustuvaa kirjaamista rangaistusajan suunnitelmiin (ransu) tekevät vankiloissa ohjaajat, rikosseuraamusesimiehet sekä vartijat. Rangaistusajan suunnitelman teko tulisi aloittaa nykylainsäädännön mukaan jo kun siviilissä oleva tuomittu kutsutaan ensihaastatteluun yhdyskuntaseuraamustoimistoon. Kaikille, joiden tuomion pituus on yli kaksi vuotta, tehdään haastattelujen perusteella myös riski- ja tarvearvio (rita). Tutkinta-

vankien kohdalla haastattelut suoritetaan lähimmän vankilan arviointikeskuksessa. Rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman vankeusajaksi, valvontasuunnitelman ja lisäksi vapauttamissuunnitelman. Valvontasuunnitelma yhdistetään ransuun yhdyskuntaseuraamusta tai koevapautta koskien. (Kaurala 2016. Hartoneva yms. 138–140.)

Nykyisen lainsäädännön myötä vankien vapautumista tulisi alkaa suunnitella jo hyvissä ajoin ennen rangaistusajan päättymistä. Hyvä suunnittelu ja vankila-ajan käyttäminen hyödyksi ovat osa onnistunutta vapautumista (Luukkala 2007). Vapautumisen suunnittelu olisi hyvä aloittaa vähintään kolme kuukautta ennen rangaistuksen päättymistä ja asunnottoman henkilön kanssa, jo jopa puolta vuotta aiemmin. Vapautumisen suunnittelun loppuvaiheessa olisi hyvä toteuttaa sosiaalihuoltolain mukaista palvelutarpeenarviointia. Kaurala (2016) kertoo vapauttamissuunnitelmaan sisällytettävän vangin tarvitsemia palveluita ja edellytyksiä vapaudessa selviytymiseen. Yhteistyö siviiliviranomaisten kanssa perustuu tarpeeseen ja vangin suostumukseen.

Vapauttamissuunnitelman sisältö, toteutuminen ja seuranta on määritelty vankeuslaissa 4 luvussa 7 § seuraavasti; ”Rangaistusajan suunnitelmaa ja siihen sisältyvää vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä tuomitun suostumuksella hänen koti- tai asuinkuntansa sosiaali-, terveys-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten, muiden viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa.”

Oma Koti -hankkeen loppuraportissa (2012, 7-8) todetaan Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa vapauttamisvaiheen ja sidosryhmä yhteistyön kehittämisen nousseen aiempaan keskeisempään asemaan. Vapauttamisprosessi, verkostotyö, yksilöllinen suunnittelu yhdistettynä intensiiviseen ohjaukseen ovat strategiassa määritelty vankien vapautteen valmentautumisen tehostamisena.

3.2 Koevapaus

Koevapaus, asteittaisen vapautumisen muotona on otettu käyttöön vuonna 2006. Vuonna 2014 koevapautta koskeva lainsäädäntö tuli voimaan nykyisessä muodossaan. Hartoneva ym. (2016, 388) toteavat, että uudistuksen tarkoituksena oli täsmentää koevapauden tarkoitusta, sisältöä ja sääntelyä. Koevapaus on osoittanut, että tämän toimintamuodon kautta vapautuneiden vankien rikoksen uusiminen on vähäisempää kuin suoraan suljetusta vankilasta vapautuvien vankien. Pienempi uusimisriski saattaa johtua myös henkilön motivoituneisuuden asteesta jo koevapautteen lähtemistä mietittäessä ja suunniteltaessa.

Koevapautteen sisältyy aina toimintavelvoite, joka voi liittyä opiskeluun, työhön tai muuhun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia edistävään tai ylläpitävään toimintaan, kuten valvontatapaamisiin tai kuntoutukseen. Koevapauteen ei voi päästä jos ei ole asuntoa, mihin muuttaa. Koevapaudessa olevaa henkilöä valvotaan erilaisin teknisin laittein ja hänen tulee noudattaa

ennalta sovittuja kotonaoloaikoja sekä liikkumisrajoitteita. Liikkumisrajoitteita voivat olla esimerkiksi asuin kaupungin rajat, ja kotonaoloaika voi olla esimerkiksi ilta yhdeksän ja aamu kuuden välinen aika. Viikkosuunnitelmaan kirjataan päivien sisältö ja aikataulu, seurannan helpottamiseksi. Viikkosuunnitelma tulee antaa tiedoksi sille valvontaviranomaiselle, eli sille vankilalle jonka kirjoilla vanki koevapauttaan suorittaa.

3.3 Palvelujärjestelmä ja vangin sosiaaliturva

Vanki sosiaalihuollon ja palvelujärjestelmän piirissä voi olla haasteellinen monestakin syystä. Ongelmia asioinnissa aiheuttavat usein erilaiset sosiaaliset pelkotilat, vuokra- ja muut velat, ulosotot, asunnottomuus, yleinen kärsimättömyys, häiriöstä johtuneet aiemmat hädät sekä mielenterveys- ja päihdeongelmat. (Toukola 2010.)

Asumistukea maksetaan vangille vankeusajan alkamisesta maksimissaan kuusi kuukautta eteenpäin. Asumistuen maksamisen avulla lyhyen tuomion saaneilla henkilöillä on tällöin parempi mahdollisuus säilyttää asuntonsa tuomion ajan. Myös harkinnanvarainen toimeentulotuki on mahdollinen etuus, asunnon säilyttämisen mahdollistamiseksi. Ansioeläkettä maksetaan vankeusajalta mutta muut Kela-etuudet, kuten vammais- ja hoitotuet, sekä kansaneläke, katkeavat kolmen kuukauden kuluttua vankeuden aloituksesta ja työttömyysetuuksien maksu päättyy heti vankeusrangaistuksen alettua. Opintorahaan on oikeus vangilla, joka opiskelee vankilan ulkopuolella. Vankeusajalta on mahdollista saada työttömyysturvaa, mutta vain silloin kun opiskelu on alkanut ennen vankeutta ja on omaehtoiseen opiskeluun tai työvoimapolitiittiseen koulutukseen liittyvää. Vangin ensisijainen toimeentulo on aina vankilassa saatava ylläpito. (Kaurala 2016.)

Sosiaalihuoltolaki määrittelee erityistä tukea tarvitsevan ihmisen olevan henkilö, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluita päihteiden ongelmakäytön, psyykkisen vamman, kognitiivisten ongelmien tai monen yhtäaikaisen tuentarpeen vuoksi.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) (2016) Hyvinvointi- ja terveys-erot -sivustolla kerrotaan että palvelujärjestelmän kehittämisessä ja kehittämisessä tulisi panostaa ennaltaehkäiseviin palveluihin ja varhaiseen tukeen. Varsinkin heikommassa asemassa olevat hyötyisivät ennaltaehkäisevistä palveluista kaikkein eniten. Sosiaaliryhmien välisiä eroja on huomattavissa varsinkin terveyspalveluissa. Sosiaali- ja terveyspalveluissa tulisi huomioida entistä paremmin ennaltaehkäisevät toimet, jotka tulevat huomattavasti halvemmiksi kuin kärjistyneet ongelmat ja raskas sekä pitkä hoito. Ras-kaaksi hoidoksi voidaan lukea vankilassa vietetty aika. Yhden vangin yksi vankilavuosi suljetussa vankilassa maksoi vuonna 2015 keskimäärin 78 280 euroa, avolaitoksessa 54 870 euroa ja valvotussa koevapaudessa kustannukset olivat 19 790 euroa (Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 1/2016, 11).

3.4 Järjestöt ja yhdistykset vapautuneen tukena

Erilaiset järjestöt ja yhdistykset voivat tarjota monenlaisia palveluita vankilasta vapautuville. Palveluita voivat olla esimerkiksi päihdekuntoutus vertaistoimintaan perustuen, asumispalvelut erilaisten tukiasuntojen muodossa ja sosiaalista kanssakäymistä vahvistavat erilaiset yksilö- ja ryhmätoiminnot. Järjestötoimijat voivat tarjota uudenlaista sosiaaliseen ryhmään kiinnittymistä, missä päihitteettömyyden ja hyvän kohtelun arvot ohjaavat ja tukevat kohti rikoksetonta elämää kuljettaessa. Tuettu asuminen ja asumispalveluyksiköt voivat kuitenkin vaikuttaa myös negatiivisesti, koska vangeille sopeutuminen yhteisöihin voi olla todella haastavaa (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki, 2011. 269).

Asenteet ja tietämättömyys paikkakunnalla olemassa olevista järjestöistä ja yhdistyksistä voivat osaltaan vaikuttaa niiden toimintaan hakeutumisessa. Vaikka vastuu viime kädessä esimerkiksi vankien sosiaali- ja terveystalveluiden järjestämisestä on kunnilla, on julkisia palveluja ulkoistettu ja palvelurakennetta uudistettu, ja tämä jatkuu edelleen. Yksilölähtöisyys, markkinaperusteisten palveluiden kehittyminen ja kuluttajuuteen suuntaavat peruspalvelut lisäävät tulevaisuudessa enenevässä määrin kolmannen sektorin toimesta tarjottavien palveluiden tarvetta. (Kananoja ym. 2011. 261–271. Valokivi 2008. 8–9.)

Järjestöjen on suhteellisen helppoa rakentaa uudenlaisia toimintamuotoja tarpeen havaittuaan. Erilaisten hankkeiden kautta voidaan löytää ja luoda uudenlaisia toimintamalleja, jotka vastaavat todellista, havaittua tarvetta. Nykyisessä eriytyneessä ja sektoroituneessa palvelujärjestelmässä vastuu on helppoa siirtää toimijalta toiselle. Tämä puolestaan voi aiheuttaa sen, että asiakkaan tarpeita ei ymmärretä, peruspalveluissa hukutaan asiakkaisiin ja erityispalveluissa katsotaan tarpeita vaan kapeaksi rajatun alueen näkökulmasta. (Kananoja ym. 2011.) Vastuun tällaisissa tilanteissa viime kädessä yrittää ottaa kolmas sektori. Voi kuitenkin olla jo vaikeaa ottaa vastuu ihmisestä, joka on pyörinyt pitkään palvelujärjestelmässä saamatta riittävästi tukea, ihmisestä, joka on ehkä jo menettänyt toivonsa avun saannin suhteen. Olisi tärkeää että yhteistyö julkisen ja kolmannen sektorin välillä olisi mutkatonta, ja yhteydenpito sujuvaa viranomaisten ja järjestöjen toimijoiden välillä.

4 KOKEMUS ITSESTÄ

Ihmisen kokemus itsestään, kyvyistään ja mahdollisuuksistaan vaikuttamiseen ovat riippuvaisia monista seikoista. Elämänhallinnan tueksi tulee erityistä tukea tarvitsevien ihmisten kanssa tiedostaa todellisuus missä eletään sekä huomioida yksilölliset tarpeet. Kokemus itsestä luvusta pyritään kuvaamaan ihmistä yksilönä ja lisäämään käsitystä erilaisuudesta ja sen aiheuttajista.

Eksistentialismin perusajatus korostaa ihmisen subjektiivisuutta filosofisen ajattelutavan kautta. Eksistentialismissa vastuu on ihmisellä itsellään, ja hän on toimintansa ja valintojensa tulos. (Lind 2008. 14–15.) Eksistentialistinen

perusajatus tutkimuksen tekijällä kiteytyy uskoon ja haluun antaa ja luoda uusia mahdollisuuksia. Jokaiselle ihmiselle on annettava mahdollisuus muutokseen ja tarjottava muutoksen mahdollistava ympäristö. Ihminen on oman elämänsä subjekti ja täten itse vastuussa elämänsä suunnasta. Vankilasta vapauduttuaan ihminen tekee usein tulevaisuutensa kannalta ratkaisevia päätöksiä, mutta emme voi olettaa yhdenkään selviytyvän vain omillaan vankeuden jälkeen.

4.1 Elämänhallinta ja itsemääräämisoikeus

Vankeuslaissa (767/2005) 1. luvun 2 §:ssä mainitaan että ”vankeusrangais-
tuksen tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään edistämällä elämänhallintaa”. Elämänhallinnalla voidaan yleisesti ottaen käsittää kaikki ne asiat, jotka vaikuttavat yksilön jokapäiväiseen elämään. Se, miten yksilön elämänhallintaa voidaan edistää, on paljolti kiinni siitä, mitä hän on valmis itse tekemään sitä edistääkseen.

Remes (2010) viittaa pro gradu-tutkielmassaan ”Näkymättömät muurit” Järvikosken (1996, 21) määrittelemiin elämänhallinnan kannalta tärkeisiin komponentteihin joita ovat elinolot; elämänolojen konkreettinen perusta, käsitys omista vaikutusmahdollisuuksista; yleiset hallintakäsitykset ja yksilön mahdollisuus selvittää omin avuin; koettu hallinta. Tämän kaltaiseen elämänkulkuun liittyvät olennaisesti suunnitelmat ja menestystä heijastavat menetyskierteet, selviytymisstrategiat, ajautumiskäänteet tai sosiaalinen moniongelmaisuus. Kaikki edellä mainitut, koetut asiat, vaikuttavat omiin käsityksiin elämän tarkoituksenmukaisuudesta ja mielekkyydestä.

Elämänhallintaa voidaan miettiä fyysinen ja psyykkinen terveyden, läheisten, riippuvuuksien, asumisen ja toimeentulon, kuten työn tai opiskelun kautta. Jos kaikki edellä mainitut asiat ovat ihmisellä kunnossa, eikä merkittäviä ongelmia ole, voidaan ajatella elämänhallinnan olevan kokonaisuudessaan hallinnassa. Kuitenkin tulee muistaa, että jo yhdellä osa-alueella oleva epätasapaino voi aiheuttaa ongelmia muihinkin osa-alueisiin. (Pettersson n.d.) Työn menetys aiheuttaa taloudellisen tilanteen muuttumista, joka pahimmassa tapauksessa ajaa ihmisen asunnottomaksi. Pitkäaikaistyöttömyys osaltaan voi aiheuttaa eriarvoistumista ja sosiaalista syrjäytymistä. Mielenterveysongelmat voivat olla seurausta esimerkiksi näistä tekijöistä. Mielenterveysongelmat ja taloudelliset haasteet voivat ajaa ihmisen tilanteeseen, jossa päihteet tulevat kuvioihin, tai toisinpäin.

Elämäntaidon puutteet kuten vääristynyt kehitys tai olemassaolon kehitysmättömyys, joita voidaan kuvata itsetunnon epävakaisuutena, vastuuttomuutena, arvokokemusten kehitysmättömyytenä, tunnekylmyytenä, jatkuvana ahdistuneisuutena tai ihmissuhdehankaluuksina, ja jotka eivät kuitenkaan johdu mistään selvästä fyysisestä sairaudesta, voidaan kategorisoida elämäntaidollisten ongelmien yhteisnimitysten alle. Elämäntaidolliset ongelmat aiheuttavat sen, että ihmisen on vaikea elää rikkaalla ja tyydytystä tuottavalla, yhteiskuntanormien mukaisella tavalla. (Rauhala 2014, 99–101) Tämän opinnäytetyön tutkimuskohteena olevalla kohderyhmällä, vangeilla,

on usein löydettävissä juuri edellä mainittuja elämäntaidon ongelmia tuottavia psyykkisiä häiriöitä. Elämäntaitoa voidaan menettää ja jälleen saavuttaa hyvin monilla tavoin (emt. 105).

Autonomialla käsitteenä tarkoitetaan usein yksilön kykyä, oikeutta ja mahdollisuutta määrätä itse toiminnastaan sekä tehdä päätöksiä omien henkilökohtaisten käsitysten ja arvojen perusteella. Terminä autonomia muodostuu kahdesta Kreikan sanasta, jotka tarkoittavat itseä ja hallintaa. (Järvikoski 2013.) Vankilassa vangin oikeus määrätä itse omasta toiminnastaan on hyvin vähäistä. Hänen omia olemassa olevia käsityksiään sekä arvojaan pyritään usein korjaamaan ja muuttamaan viranomaisten kanssa käytävissä rikosten ehkäisyä koskevilla keskusteluilla. Yksilön oikeus vaikuttaa rangaistusaikansa sisältöön on hyvin rajattua. Toiveita ja pyyntöjä voidaan kuunnella, mutta päätökset ovat muiden käsissä.

Luukkala (2007, 117–119) kirjoittaa yksilön omien valintojen korostuvan motivaation ja päämäärien kautta. Elämäntaitoa edistetään vankilassa tehtävällä kuntoutustyöllä. Kuntoutuksen tavoitteina ovat raittius ja rikoksettomuus. Ihmisen toimintakykyä vahvistamalla voidaan saavuttaa yleisen elämäntaitojen kehittyminen. Toimintakykyä lisätäkseen, tulee korostaa suunnitelmallista työskentelyä toimeen tarttumalla. Luoda toiveikkuutta hankaliin tilanteisiin ja korostaa terveellisten elämäntapojen sekä raha-asioiden hoidon tärkeyttä, unohtamatta ystävällisyyttä ihmissuhteissa. Usein vangeilla on ongelmia juuri pitkäjänteisen ajattelun suhteen, koska he ovat oppineet toimimaan hetken mieltäjohteesta hyvinkin impulsiivisesti. Tavoitteiden tulee olla helposti omaksuttavia, jotta ne voi tuntea omakseen. Tavoitteiden tulee olla realistisia ja konkreettisia ja niiden olisi hyvä sisältää positiivinen viesti, ”mitä voin saavuttaa”, eikä niinkään, että ”mitä jätän tekemättä, jotta tavoitteisiin pääseminen olisi mahdollista”.

Vankilasta vapautuva saattaa kaivata omaa rauhaa ja itsemääräämisen saavuttamista vankeustuomion jälkeen esimerkiksi toivomalla omaa asuntoa tuetun asumisen sijaan. Jotta toimenpiteet, kuten asumisratkaisut ja palveluiden yhteensovittaminen, tuottaisivat tulosta ja olisivat aidosti osallistavia, vankilasta vapautuvan kuuleminen on tärkeää. Itsenäinen selviytyminen vankilasta vapautuessa saattaa kuitenkin olla kaukainen tavoite, joten ymmärrys vankilasta vapautuvan elämäntaitojen puutteista sekä voimavaroista on tärkeää elämäntaitojen edistämisen kannalta. (Kangasaho 2013.)

Elämäntaitojen ongelmien tunnistaminen ja niihin puuttuminen tulisi aloittaa viimeistään siinä kohtaa, kun ihminen joutuu vankilaan. Sen sijaan, että ihminen nähtäisiin vain kasautuneina ongelmina tai ainoastaan rikoksen tekijänä, tulisi kiinnittää huomio niihin seikkoihin, jotka ovat perimmäisiä syitä tapahtuneisiin asioihin. Pääsääntöisesti syyt ovat seurauksia kauempaa menneisyydestä, ja näitä voidaan lähteä purkamaan paitsi ammattilaisten avulla, myös tarjoamalla kokemuksia onnistumisista ja omista kyvyistä. Väitän vangin kanssa työskentelyn pienin askelin ja rinnalla kulkien tuottavan parempia vaikutuksia hänen elämänlaatunsa parantamiseen, itsetunnon kohentamiseen ja muutoshalunsa suhteen, kuin mitä pelkän rankaisemisen

kautta on ikinä mahdollista saavuttaa. Tarkoituksenamme on kasvattaa lapsiamme oikeaan suuntaan ohjaten, heidän itsetuntoaan vahvistaen, anteeksi antaen ja pyytäen. Kysymys kuuluukin, että missä iässä tai millä perusteilla meiltä aikuisilta päättyy oikeus samanlaiseen kohteluun? Voimmeko tekojen vuoksi jättää huomioimatta ihmisen toivon muutoksesta?

Kaikki eivät saa empatian ja rakkauden täyttämää kasvatusta. Tai jos saavat, vankilaan johtava tie usein tarkoittaa heidän eriyttävän itsensä ympäröivästä ”hyvästä” elämästä, koska jotain heissä tai heille tapahtuu tai biologiset tekijät ottavat vallan. Nämä seikat eivät kuitenkaan vähennä tai poista heidän ihmisyyttään. Heille olisi tarjottava sitäkin enemmän kokemuksia siitä, millaista elämä on kun ympärillä on luotettavia ja hyvään hyvällä pyrkiviä ihmisiä ja ihmissuhteita.

4.2 Sosiaalinen syrjäytyminen

Sosiaalipolitiikan professori Ullamaija Seppälä kertoo esityksessään Syrjäytymisen syyt ja seuraukset Suomessa syrjäytymisen käsitteellä viitattavan mitä monimuotoisimpiin sosiaalisista yhteisöistä karsiutumisen muotoihin sekä hyvinvoinnin ongelmiin. Käsitteen alle voidaan nähdä lukeutuvan huoli päihde- ja/tai mielenterveysongelmaisista, köyhistä, työttömistä ja asunnottomista sekä lapsista ja nuorista. Seppälän mukaan syrjäytymisessä on kuitenkin aina kyse jäämisestä tai joutumisesta kulttuurisesti ja sosiaalisesti arvostetun elämän valtavirran, keskiön tai yhteiskunnan keskeisten toiminta-alueiden ulkopuolelle.

Syrjäytyminen määrittyy tilana tai olosuhteena, jossa tietynlaiset ihmisryhmät tai yksilöt ovat. Sitä voidaan määritellä myös erojen tekemisen kautta, mikä edellyttää, että olemassa on yhteisö, jolle syrjäytyneet ovat ryhmään kuulumattomia. Syrjäytyminen saatetaan helposti nähdä yksilöpsykkisenä ongelmana tai käyttäytymistäipumuksena, joka toisilla on ja toisilla ei. Tulee kuitenkin muistaa, että kaikki samassa tilanteessa olevat eivät ole syrjäytyjiä eikä jokin tietty sosiaalinen ongelma välttämättä aiheuta syrjäytymistä. (Seppälä n.d.)

Yhteiskunnassamme pidetään syrjäytyneinä henkilöitä, jotka ovat kyvyttömiä osallistumaan täysipainoisesti talous, yhteiskunta ja siviilielämään tai joiden tulot ja muut resurssit ovat riittämättömiä sellaiseen elintasoon, jota ympäröivä yhteiskunta pitää hyväksyttävänä. Elintaso, työnteke, opiskelu, kansallisuus, huumeidenkäyttö, terveys, väkivalta tai sukupuolten välinen eriarvoisuus voivat pitää sisällään lisääntyviä ongelmia, jotka lisäävät syrjäytymisen riskiä. (Seppälä n.d.)

Syrjäytymisen määrittelyn perusteella voimme ymmärtää vankien lisääntyneet riskit päätyä syrjäytymisen ja syrjäytyneen kategorioihin. Syrjäytymisen yhteiskunnallisesta näkökulmasta ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita sitä että ihminen itse kokisi olevansa syrjäytynyt, tai että hän ajattelisi omassa elämässään olevan jotain huonosti. Se, miten ihminen kokee oman

elämänsä, on yksilöstä riippuva tulkinta. Opinnäytetyössä käsiteltävän ryhmän syrjäytymisen ehkäisemiseen voidaan vaikuttaa hyvällä suunnittelulla, palvelujen tarjoamisella sekä muutokseen uskomalla.

4.3 Sosiaalinen hyvinvointi

”Ihminen on sosiaalinen eläin” kirjoittaa Saari (2010) teoksessaan Yksinäisten yhteiskunta. Edellä mainitulla lauseella tarkoitetaan yleisen hyvinvoinnin useimmilla ihmisillä kytkeytyvän ryhmän tai yhteisön jäsenyyteen ja näiden kautta rakentuviin sosiaalisiin suhteisiin. Saari kirjoittaa sosiaalista hyvinvointia mitattavan koettuna onnellisuutena ja tyytyväisyytenä elämään.

Näistä lähtökohdista voimme lähteä pohtimaan vankien sosiaalista hyvinvointia. Sosiaalisten suhteiden luominen ja ylläpitäminen rangaistusaikana on mahdollista vankilan sisällä (mahdolliset uudet sosiaaliset suhteet) kuin myös vankilan ulkopuolella (jo olemassa olevat suhteet). Voitaisiin ajatella muurien ulkopuolisten suhteiden muuttuvan tavalla tai toisella tuomion tai rikoksen seurauksena. Perhesuhteet sekä lähimmät ystävät saattavat pysyä tiiviistikin mukana rangaistustaan suorittavan elämässä, mutta ystävyys- tai sukulaissuhteista karsiutuu ehkä joitakin, rikoksen luonteesta ja ystävyydestä riippuen. Ulkopuolisten läheisten mahdollisesti karsiutuessa pienemmäksi joukoksi, uusia ihmissuhteita sitäkin suuremmalla todennäköisyydellä rakentuu vankilassa.

Pohdittaessa sosiaalisen verkoston merkitystä yksilön hyvinvointiin, voidaan siirtyä puhumaan sosiaalisesta pääomasta. Sosiaalisella pääomalla usein tarkoitetaan ihmisten välisiä luottamussuhteita, jotka ovat kehittyneet sosiaalisten verkostojen rakentumisen johdosta. Yleiset vallitsevat olosuhteet sekä ihmisten väliset keskinäiset verkostot määrittelevät yksilön identiteettiä. (Saari 2010. 9–14.) Ympäristönsä tuote on käsite, jolla voidaan kuvata monia nyky-yhteiskunnan yksilöitä. Vankila on omanlaisensa ympäristö joka väistämättä muokkaa yksilöä ja hänen kokemustaan itsestään.

4.4 Identiteetti

Laitinen (2007, 141–155) kirjoittaa hermeneuttisen ihmiskäsityksen vastustavan elämismaailman subjektiivisia sekä objektiivisia irrottautumisia. Näkemykset itsestämme ovat tulkinnallisia ja ovat välittyneet meille erilaisten kulttuuriin sidonnaisten merkitysten kautta. Valinnat, joita eri elämäntilanteissa tehdään vaikuttavat yksilön identiteettiin eri tavoin. Valinnat pohjaavat aina johonkin identiteettiin, arvostustaustaan ja merkityshorisonttiin, jotka eivät ole ihmisen itsensä vapaasti valitsemia. Merkityshorisontit ja dialogiset suhteet toimivat välittäjätekijöinä näkemyksille, kuka minä todella olen ja mihin elämässäni pyrin. Yksi ja sama ihminen on subjekti, toimija, ihminen ja persoona. Yksilön muodostaessa omia käsityksiä, on muiden käsityksillä keskeinen rooli, mutta ne eivät muodostu suoraan osaksi identiteettiä, jos yksilö ei koe niitä merkityksellisiksi, tai ole tietoinen niistä.

Esimerkiksi rikollisen maine, ei ole osa yksilön identiteettiä, vaikka se voi olla osa hänen käsitystä minuudestaan.

Yksilön käsitys minuudesta, omasta itsestä, jonka perustana ovat yksilön persoonalliset ominaisuudet ja kasvuun liittyvät kokemukset, ovat osa identiteetin muodostumista. Identiteetti rakentuu, kehittyy ja muuttuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Identiteetin rakentuminen tarvitsee mahdollisuuksia kokeilla, kokea ja nähdä erilaisia asioita. Ajatusten vaihto ja pohtiminen sekä mahdollisuus valita oma näkemyksensä on identiteetin rakentumisen kannalta olennaista. Identiteetti voi olla myös omaksuttu identiteetti. Tällä tarkoitetaan sellaista identiteettiä, joka on rakentunut, ja rakentuu toisten odotuksille ilman kyseenalaistamista. Tällöin henkilö tekee, mitä häntä pyydetään tekemään ilman miettimistä, miksi hän toimii miten toimii. Identiteetti, joka mahdollistaa muutoksensietokyvyn ja joustavuuden, nähdään olevan vahva ja kypsä identiteetti. Kypsä identiteetti tarjoaa kokemuksen itsensä toteuttamisesta sekä itsensä, arvojensa ja valintojensa kanssa sopu-soinnussa elämistä. Vahvan identiteetin omaavat kestävät isoja yksittäisiä kriisejä luhistumatta. (Vernerinet 2014, Fadjukoff 2007.)

Luukkala (2007, 13) kirjoittaa persoonallisen tasapainoisuuden olevan vastavoima vahingollisille kohtaamisille, antisosiaalisuuden kehittymiselle tai vankilassa muutoin väärään suuntaan vietäväksi joutumiselle. Luukkala lainaa teoksessaan Laineen (1991) määritelmiä niistä syistä, jotka vaikuttavat vankiroolin sisäistämiseen osaksi omaa identiteettiä ja arvomaailmaa. Näihin vaikuttaa eniten mahdollisesti tuomion pituus, lyhyillä tuomioilla on vähemmän haitallisia vaikutuksia, oman persoonallisuuden tasapainoisuus ja kontaktit siviiliin. Myös omalla asenteella virkailijoita, sekä etäisyydenas-teella toisia vankeja kohtaan on Laineen mukaan merkitystä.

Rikollinen elämä, päihteet ja muut sosiaalisia ongelmia lisäävät tekijät muokkaavat yksilön identiteettiä sekä kuvaa itsestä. Rikolliseen elämään liitettävät tekijät kuten salailu, kyseenalaiset teot jopa tekijän itsensä näkökulmasta, väkivalta ja päihteet, jotka usein ovat syy, mutta myös tekojen seuraus vaikuttavat kaikki osaltaan minuuden käsitykseen. Identiteetin uudelleen muokkaantumista rikollisuuden ympäröimänä voi tapahtua vuosia, jo varhaisesta nuoruudesta lähtien. Oman identiteettinsä ja minäkuvan uudelleen luominen esimerkiksi juuri vankeuden jälkeen voikin olla todella pitkä prosessi, joka alkaa vankilassa silloin, kun ihminen haluaa muuttaa elämänsä suuntaa ja itseään. Muutosprosessin käynnistyttyä, vertais- tai tukihenkilö voi olla yksi ratkaisevista tekijöistä entisestä elämästä irti pääsemisen kannalta, mutta myös uuden minäkäsityksen luomisen jatkumon näkökulmasta siirryttäessä siviiliin.

5 NORMAALISUUSPERIAATE

Normaalisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että jokaisella kansalaisella olisi tasavertaiset mahdollisuudet, ja heitä kohdeltaisiin tasavertaisina yksilöinä. Tällä periaatteella siis tavoitellaan yhdenvertaista kohtelua oikeuksien ja velvollisuuksien, asumisen ja sosiaaliturvan sekä muiden universaa-

lietuksien ja näitä ohjaavien hallintokäytäntöjen toteuttamisessa. Periaatteellisesta ja käytännöllisestä näkökulmasta katsottuna rikosseuraamusjärjestelmän toimenpiteiden ja yhteiskunnan järjestelmien yhteensovittamisella on keskeinen merkitys uusintarikollisuuden ehkäisyssä. (Oikeusministeriö 2006. 3)

Euroopan vankilasäännöistä Euroopan neuvoston ministeriökomitean jäsenvaltioille vuonna 2006 antamassa suosituksessa on todettu, että vapautensa menettäneet henkilöt säilyttävät kaikki ne oikeudet, joita ei lainmukaisesti menetetä vapausrangaistus- tai tutkintavankeuspäätöksen myötä. Rajoituksia, joita vapautensa menettäneille henkilöille on asetettava, on oltava vain sen verran kuin on aivan välttämätöntä ja rajoitusten on oltava suhteessa lainmukaiseen tavoitteeseen. Resurssien puute ei saa vaikuttaa tai olla peruste sellaisille vankilaoloille, joiden voidaan nähdä loukkaavan vankien ihmisoikeuksia. Vankilassa elämisen tulee vastata mahdollisimman tarkkaan positiivisia yhteiskunnassa näkyviä elämisen piirteitä. Vankeusajan tulisi hoitua siten, että sillä voidaan edistää vapautensa menettäneiden takaisin yhteiskuntaan sopeutumista. (Oikeusministeriö 2006. 24.)

Vuonna 2014 toteutettiin kysely vankiloiden henkilöstölle. Kyselystä selvisi resurssipulan vaikeuttavan niiden tavoitteiden toteuttamista, joita vankeuslaissa säädetään. Resurssien puutteen nähtiin vaikuttavan erityisesti rangaistusajan suunnitelmien laatimiseen ja toteuttamiseen. (Liimatainen, Mäkipää & Rantala 2014.) Vankiloissa henkilöstön resursseista tai mahdollisuuksista, olosuhteista ja arjen tilanteista riippumatta on vankien kokemuksilla vankilassaoloajasta huomattava merkitys heidän hyvinvointinsa kannalta sekä oikeudenmukaisen kohtelun kokemuksesta. Molemmilla edellä mainituista seikoista voi olla vaikutusta heidän käyttäytymiseensä vankilassa sekä vapaudessa tuomion jälkeen. Vankila-aikaiselle ja vankilan jälkeiselle ajalle positiivisesti vaikuttavia seikkoja voivat olla kokemus sääntöjen ja kontrollin soveltamisesta vankeusaikana oikeudenmukaisesti, ennustettavasti ja johdonmukaisesti. Myös vangin kokemus omasta toimijuudestaan voi olla ratkaiseva tekijä siviilissä onnistumisessa. (Liimatainen, Rantala, Paasonen & Mäkipää 2015. 4–5.)

6 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Kati Ahonen (2010) tutki opinnäytetyössään vapautuvien vankien palveluntarvetta yhteiskuntaan sijoittumisessa. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena. Tutkimukseen osallistui 10 vapautunutta tai vapautumassa olevaa vankia. Aineisto kerättiin teemahaastattelulla ja analysoitiin sisällön analyyysillä.

Opinnäytetyöstä nousee päällimmäisenä esiin miten eriarvoisessa asemassa vapautuvat vangit ovat jo pelkästään sen perusteella, mille paikkakunnalle he vapautuvat. Pienien paikkakuntien resurssit eivät välttämättä riitä kattavaan jälkihuoltoon, jos kyseessä on esimerkiksi moniongelmainen henkilö. Suurimmaksi aiheeksi Ahosen tutkimuksessa nousi kuitenkin asunnon saannin merkitys. Vankien, jotka eivät vapauduttuaan saa asuntoa, on vaikea selviytyä ja päästä tavoitteisiinsa rikoksetonta elämää tavoitellessaan.

Opinnäytetyöhön tehdyistä haastatteluista selvisi vankien ymmärrys oman motivaation tarpeesta, mutta jos apua ei juuri vapautumishetkellä ole saatavilla, ei pelkän motivaation avulla jakseta yrittää kovin pitkään.

Ahosen (2010) johtopäätöksistä on luettavissa yleinen puutteellinen jälkihuolto, jossa korostuu että yhteneväistä toimintamallia vapautuville vangeille ei Suomessa ole olemassa. Tutkimuksessa tukipalveluiden tarve painottuikin juuri elämisen kannalta tärkeisiin perustarpeisiin kuten asuntoon, toimeentuloon ja terveystalveluihin. Haastateltavat olivat kokeneet toimeentulon ja sosiaalityöntekijän kanssa asioimisen helpoksi, kun taas asunnon saaminen ja löytäminen oli haasteellisinta. Ahonen (2010) peräänkuuluttikin opinnäytetyönsä lopussa toimivaa vankien asioihin keskittyvän palveluverkoston luomista.

Vankien jälkihuoltoryhmän raportissa (Selvityksiä 2006) Rikoksista rangaistujen tuen tarve - Suositukset yhteistoiminnalle, kerrotaan että ensisijaisen tärkeää uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi on vaikuttaa päihdeongelmiin ja lisätä kuntouttavia toimia yhdyskuntaseuraamuksissa. Vapautumisen lähestyessä ja vapautumisen jälkeen, merkityksellisiä ovat palvelusuunnitelmat, joita tehdään rikosseuraamusjärjestelmän lisäksi työhallinnoissa sekä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Aikaisempaa suunnitelmallisempi rangaistusaika ja vapautuminen, sekä tarvittavan tuen järjestäminen palvelujärjestelmien ja kuntien sekä vankeinhoidon yhteistyönä oli työryhmän ehdotusten tavoitteena.

Raportissa otettiin kantaa kattavan ensihuollon järjestämiseen. Maahan tulisi tuottaa kattava seudullisten ensihuoltopisteiden verkosto, jonka tarkoituksena olisi moniammatillisessa yhteistyössä taata välitön palveluiden piiriin pääsy erityisesti heille, jotka asunnottomuuden tai moniongelmaisuu-den vuoksi ovat enenevässä määrin jäämässä palveluiden ulkopuolelle. (Selvityksiä 2006, 47.)

Elli Valle (2014) tutki Pro gradu-tutkielmassaan vankeusrangaistuksen suorittaneiden miesten yhteiskuntaan integroitumista vankien omasta näkökulmasta. Tutkimuksessa käytettiin narratiivista eli tarinallista tutkimusmenetelmää sekä haastatteluja. Aineiston analyysissä käytettiin juonianalyysin menetelmää.

Tutkittavien vankilakierteeseen olivat syinä lapsuudessa jo mukaan tulleet päihitteet sekä ennenaikainen vastuunottaminen omasta elämästään. Normaaleja elämänmalleja kuten perhettä ja työtä oli kyseenalaistettu, ja niistä irrottauduttu. Tutkimuksesta on luettavissa vangin oman motivaation tärkeys matkalla kohti muutosta. Myös vangin omien sisäisten motivaation lähteiden rinnalla tärkeänä yhteiskuntaan integroitumisessa nähtiin julkisen ja kolmannen sektorin tarjoamat tukitoimet ja -verkostot. Huomion arvoista tässä tutkimuksessa on, että integroituminen yhteiskuntaan on pitkä ja paljon työtä vaativa prosessi.

7 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli tutkia ja kartoittaa rikosseuraamusasiakkaiden vapautumiseen liittyviä tuen ja avun tarpeita, heidän omien kokemuksiensa ja ajatustensa kautta. Välillisenä tutkimustehtävänä tässä opinnäytetyössä oli pyrkiä löytämään vankien puheesta kehittämisen arvoisia tuen muotoja, joita voitaisiin hyödyntää siviilissä toimivan eteläsuomalaisen yhdistyksen tekemässä työssä rikosseuraamuksista vapautuvien ihmisten kanssa.

7.1 Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymyksenä oli seuraava:

Mitä pian vapautuvat vangit kertovat tuen ja avun tarpeesta?

Tutkimuksen tarkoituksena oli antaa ääni heille, joille se kuuluu, ja haastatteluiden kautta saada mielipiteitä ja kokemuksia siitä, miten vangin vapautumista tulisi tukea, ja millaista apua he vapauteen liittyen kokevat itse tarvitsevansa. Tutkimuskysymys muokkautui hyvin avoimeksi kysymykseksi tuen ja avun tarpeesta, jotta haastateltavien omiin havainnointeihin perustuivat asiat voitaisiin tutkimuksessa ottaa huomioon.

7.2 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa kuvataan tutkimuksen tekoprosessia kokonaisuudessaan. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, johon haastateltiin yhteensä viittä (5) vapautumisprosessin eri vaiheissa olevaa vankia.

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella sijaitsi varsinainen yhteistyövankila, joka mahdollisti sopivien haastateltavien löytymisen ja haastattelemisen. Tutkimuksen haastatteluihin osallistui sekä miehiä että naisia. Tutkimuksen tekemisen kannalta oli tärkeää koota haastateltavaksi heterogeeninen joukko, jotta kokonaiskuva tuen ja avun tarpeesta vastaisi todellisuutta sukupuoleen katsomatta.

7.3 Kvalitatiivinen tutkimus

Opinnäytetyön tekemiseen valikoitui kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus. Toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään verrattain pieneltä joukolta. Haastateltavia tähän tutkimukseen osallistui viisi.

Laadullinen tutkimus lähtee liikkeelle aina todellisen elämisen kuvaamisesta. Kun tutkittavana kohteena ovat ihmiset, jokaisen yksilön omat pyrkimykset, motiivit, päämäärät ja tavoitteet sekä asenteet ja mielikuvat vaikuttavat tutkimustuloksiin. Ihmistieteellinen tutkimus onkin näistä syistä osaltaan haavoittuvaa ja haastavaa, mutta juuri siksi erittäin mielenkiintoista. (Metsämuuronen, 2006. 18.)

On otettava huomioon, että tutkijan omat arvot ja asenteet saattavat muovata tutkimuksen suuntaa, vaikka tärkeimmässä roolissa laadullisessa tutkimuksessa on aina tutkittava ja hänen oma kokemuksensa. Tärkeää tutkimusta tehdessä on muistaa tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti mutta tietoisena siitä, että tutkimuksella voidaan saavuttaa vain mahdollisia selityksiä jotka rajoittuvat johonkin paikkaan ja aikaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2015, 161.) Laadullisessa tutkimuksessa alkuperäisajatuksena on tutkia yksittäistä tapausta todella tarkasti. Näin voidaan saada näkyviin se mikä on toistuvuuden kautta merkittävää, muuttuen näin yksittäisestä yleistettäväksi tiedoksi (Hirsjärvi yms. 2015. 182).

7.4 Aineiston hankinta ja kuvaus

Kohderyhmän ollessa suhteellisen pieni aineistonkeruutavaksi valikoitui puolistrukturoitu teemahaastattelu. Ennen päätymistä teemahaastatteluun aineistonkeruumenetelmänä, oli pohdinnassa kerätä tietoa kirjeillä. Oli kuitenkin olemassa mahdollisuus, että kirjeitä ei lopulta olisi tullut ollenkaan. Kirjeet olisivat voineet myös olla tutkimustehtävän kannalta puutteellista tai sisältää informaatiota muista, ei tutkimukseen liittyvistä asioista. Kirjeiden kautta olisi tutkimukseen täytynyt yrittää tavoittaa huomattavasti suurempaa osallistujamäärää, jotta tarvittava aineisto olisi varmuudella saatu kasaan. Haastattelu valikoitui aineistonkeruutavaksi koska se mahdollistaa tutkijan ja tutkittavien suoran vuorovaikutustilanteen. Vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa oleminen mahdollistaa kysymysten uudelleen järjestelyn, ja tutkijalla on tällöin myös mahdollisuus selvittää tai tarkentaa kysymystään, jos sille on tarvetta.

Teemahaastattelun tärkein osuus on teemojen ennalta valikointi. Kysymysten tarkka järjestys ja muoto eivät ole tässä haastattelumuodossa oleellisia. Teemahaastattelu valikoitui tähän opinnäytetyöhön kohderyhmän erilaisten taustojen vuoksi. Teemahaastattelun avulla oli mahdollista nähdä haastateltava subjektina, ja antaa ääni hänen ajatuksilleen. Jokaisen ihmisen näkemys asioiden tärkeydestä perustuu yksilön omiin merkityksiin, ja juuri näitä yksilöllisiä näkemyksiä tutkimuksessa haluttiin kuulla. Puolistrukturoitu teemahaastattelu mahdollisti joustavan keskustelun ennalta valittujen teemojen ympärillä. (Hirsjärvi yms. 2015. 204–208.) Teemoiksi tähän tutkimukseen valikoitui vapautumisen suunnittelu ja siihen liitettävät erityiset huomion tarpeet, tärkeät ihmiset ja tukiverkosto, vertaistuki, yleisesti ajateltava tuen tarve vangin näkökulmasta sekä uusintarikollisuuden väheneemiseen mahdollisesti vaikuttavat tekijät.

Opinnäytetyöhön haastatellut rikosseuraamusasiakkaat eli vangit, olivat erikäisiä henkilöitä, joiden tuomiot olivat eripituisia. Haastateltavista kaksi oli naisia ja kolme miehiä. Haastatteluissa ei kysytty haastateltavien ikää eikä rikosta, vaan ainoastaan nykyisen tuomion pituus, ja ovatko he olleet vankilassa aikaisemmin. Yksi viidestä haastateltavasta kertoi aiemmasta tuomiostaan, muut olivat suorittamassa ensimmäistä vankeusrangaistustaan. Tutkittavien kokonaistuomiot olivat 2v2kk, 2v8kk, 7 v, 8v8kk ja

9v7kk. Kukaan tutkittavista ei kertomansa mukaan suorita tuomiotaan päivästä päivään. Haastateltavat olivat puheen perusteella lähtöisin eripuolelta Suomea.

Haastatteluista neljä toteutettiin yhteistyövankilan omissa tiloissa, ja yksi julkisella paikalla puistonpenkillä istuen. Julkisella paikalla, jonka ympäristössä liikkui ihmisiä, oli haastattelun tekeminen helpointa. Vankilan tiloissa tehdyt haastattelut nostivat haastateltavissa hieman ristiriitaisia tunteita. Kaksi haastatteluista olivat koevapaudessa, ja he joutuivat tulemaan vankilan alueelle haastatteluiden vuoksi. Tutkimuksen tekijänä haastattelujen jälkeen, jäin pohtimaan, miten paljon haastattelupaikka vaikutti näiden haastateltavien vastauksiin ja luontevaan ajatuksen kulkuun. Tämä oli huomionarvoinen asia siitä syystä, että jos tutkimuksen tekijänä olisin pohtinut enemmän ympäristön vaikutusta haastateltavien kokemukseen, olisin miettinyt mahdollisuutta toteuttaa haastattelut avoimemmassa ympäristössä. Haastattelut olisi voinut tehdä esimerkiksi vankilan piha-alueella, jossa ympäristö on avoimempi kuin työntekijöiden kahvihuoneen läheisyydessä, suljetun oven takana.

Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Litteroinnilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa puhutun tekstin kirjoittamista sanasta sanaan tietokoneen avulla. Yhteensä kaikkien nauhoitettujen haastatteluiden pituudeksi tuli 2 tuntia 37 minuuttia. Haastattelujen litterointiin kului aikaa noin 9 tuntia. Litteroitua aineistoa kertyi ilman kappalevälejä, kaikki aineistot peräkkäin kirjoitettunaCalibri fontilla yhteensä 31 sivua, kirjainkoolla 12, rivivälin ollessa 1,5.

Haastattelut äänitettiin toukokuun lopun ja kesäkuun alun välisenä aikana 2016. Aineiston litteroinnin jälkeen alkoi aineiston lukuvaihe. Aineistoa luettiin läpi useaan kertaan. Aineisto jäi hetkeksi ”lepäämään” kunnes taas palattiin lukuvaiheeseen. Uudelleen lukuvaiheessa tehtiin päätös jättää yhden haastattelun aineisto kokonaan käyttämättä. Päätös syntyi eettisiin perusteisiin tukeutuen. Haastattelijana päädyin haastattelun kulun aikana johdattelemaan keskustelua saadakseni pidempiä vastauksia. Johdattelu oli osittain tiedostamatonta mutta äänityksen, litteroinnin ja vielä lukuvaiheenkin ansiosta tämä aineisto ei päätynyt tutkimukseen. Haastatteluista oli lukemisen kautta löydettävissä jo paljon tutkimuksen kannalta huomioitavaa aineistoa. Aineistoa lukemalla poimittiin ensin alleviivauksen avulla selkeimpiä tutkimuskysymykseen vastaavia asioita. Lopullisesti aineisto analysoitiin kategoria-analyysin avulla.

7.5 Kategoria-analyysi aineiston analysointi välineenä

Aineiston analysoinnissa tässä tutkimuksessa on käytetty kategoria-analyysia. Kategoria-analyysi perustuu kategorioiden eli luokkien havainnoimiseen. Välimaa (2011, 27) kirjoittaa Sacksin havainnoista, jonka mukaan määrittämme yhteiskunnassa ympärillämme olevat asiat, itse itsemme ja toisemme, aina kielenkäytössämme tilanteisesti itse valitsemiimme kategorioihin, eli luokkiin. Tässä työssä kategorioita ovat esimerkiksi vertaistuki

ja sosiaalityöntekijä. Sacks on kirjoittanut myös kategoriasidonnaisista toiminnista, joilla tarkoitetaan kategorioihin liitettäviä verbejä ja adjektiiveja. Tässä opinnäytetyössä näitä verbejä ovat muun muassa vertaistuki jakaa (kokemusta) ja sosiaalityöntekijä neuvoa. Aineistossa esiintyvät kategoriat ovat haastateltavien puheesta poimittuja, ja täten heidän itsensä luomia kategorioita.

Tässä tutkimuksessa aineistosta alleviivattiin ensin lauseita, jotka vastasivat selkeästi tutkimuskysymykseen tuen ja avun tarpeesta. Kun aineistoa luettiin läpi tuli aineiston sisältö koko ajan tutummaksi ja tämän vuoksi aineisto muuttui yhä mielenkiintoisemmaksi. Aineiston mielenkiintoisesta sisällöstä johtuen kiinnostus kohosi kaikkia niitä asioita kohtaan joita haastateltavat olivat kertoneet, myös niitä asioita, jotka eivät tämän tutkimuksen kannalta olleet oleellisia. Aineistosta alleviivattiin sanoja ja lauseita eri värejä käyttäen. Oranssilla viranomaiset, keltaisella virastot, vihreällä tuki ja apu, ja niin edelleen. Jokaisella aiheella oli oma värinsä. Värien käyttö auttoi hahmottamaan kokonaisuutta. Alleviivattuja ja väreillä koodattuja sekä käsin ylös kirjattuja kategorioita alkoi kertyä melkoisesti. Tarkemmin kaikkia kategorioita tarkasteltaessa oli selvää että osa kategorioista ei kuulunut lainkaan tämän opinnäytetyön sisältöön, vaikka aiheet todella mielenkiintoisia olivatkin.

Aineistoa luettiin uudelleen läpi kategorioiden oikeellisuuden varmistamiseksi. Aineistoa luettaessa ja sieltä tuen ja avun tarvetta kuvaavia synonyymeja eli kategorioita etsittäessä, aineiston viereen otettiin lappu, jossa tutkimuskysymys luki. Näin tutkimuskysymys kulki tekstin vieressä sivulta toiselle. Tällä tavalla pystyttiin varmistamaan, ettei aineistosta poimittu enää tutkimuksen kannalta epäolennaisia tietoja. Kategorioita aineistosta tuli yhteensä 158. Kategoriat yhdistettiin kategoriaryhmiin samankaltaisuuksien mukaan. Tukeen ja apuun liitettäviä kategoriaryhmiä muodostui lopulta seitsemän (7). Taulukossa (taulukko 1), joka esitellään luvussa 8 – Tutkimustulokset, kategoriaryhmiä on kahdeksan (8), koska tutkimuksen ymmärtämisen kannalta oli tärkeää kiinnittää huomiota puheeseen vapaudesta ja vapautumisesta. Puhe vapaudesta kategoriaryhmässä kategorioita oli 54, tämä lisättynä muiden kategorioiden ryhmään, kategorioita tuli yhteensä 212. Analyysiosuudessa olevat kategoriaryhmät puhe vapaudesta ryhmän lisäksi ovat viranomaiset, siviilin haasteet ja mahdollisuudet, opastaja, tukiverkosto, vertaistuki, velat ja perheen huomioiminen.

8 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöissä on noudatettava eettisiä periaatteita. Lähtökohtana tutkimuksessa on ihmisarvon kunnioittaminen. Opinnäytetyössä haastateltavien itsemääräämisoikeus osallistumisen suhteen pyrittiin varmistamaan ilmoituksella, jossa osallistujiksi pyydettiin vapaaehtoisia osallistujia (Liite 1.). Haastateltavien suostumus haluttiin varmistaa vielä erillisellä allekirjoitettavalla suostumuslomakkeella. Suostumuslomakkeeseen oli kirjattu muun muassa haastateltavan oikeus keskeyttää haastattelu milloin tahansa haastattelun aikana, tai olla vastaamatta osaan

kysymyksistä (Liite 2.). Lomakkeessa mainitut asiat myös kerrattiin haastateltaville ennen haastattelun aloittamista. Eettisestä näkökulmasta ilmoitus, jolla tutkittavia pyrittiin löytämään, sisälsi lauseen, joka voi aiheuttaa eettisen ongelman osallistujavalinnoissa. Osallistujille luvattiin ilmoituksessa pieni palkkio. Eettisyys pyrittiin kuitenkin varmistamaan sillä, ettei palkkiosta kerrottu ennalta sen enempää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2015. 25.)

Tutkimustyössä tulee noudattaa yleistä huolellisuutta, rehellisyyttä ja tarkkuutta, soveltaa luotettavia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta ja tutkimusmenetelmiä sekä toteuttaa avoimuutta tuloksien julkaisemisessa. Muiden tutkijoiden työlle tulee antaa arvoa ja tutkimus tulee olla suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti. Tutkimukseen kerättyä aineistoa tulee käyttää vain ennalta sovitulla tavalla. Osallistujien anonymiteetti tulee suojata ja tarvittavat tutkimusluvut hankkia asianmukaisella tavalla. (Hirsjärvi yms. 2016. 23–24., Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012–2014.)

Tutkimukseen kerätty aineisto säilytettiin asianmukaisella tavalla. Äänitteet haastatteluista tallennettiin pilvipalveluun heti litteroinnin valmistuttua. Tutkimuksen luotettavuuden varmistamiseksi haastattelut litteroitiin sanasta sanaan. Tätä opinnäytetyötä varten kerätty aineisto, äänitteet sekä litterit tuhoetaan työn valmistumisen jälkeen asianmukaisella tavalla opinnäytetyön valmistuttua. Aineistoja ei käytetä muuhun kuin tämän opinnäytetyön tekemiseen. Haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi aineistosta on poistettu kaikki tunnistettavuuden kannalta oleelliset asiat, kuten nimet ja paikkakunnat. Tutkimuslupaa opinnäytetyölle haettiin Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköltä ja lupaa haastatteluiden toteuttamisella yhteistyövankilan johtajalta.

9 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esitellään tutkimuksesta saadut tulokset. Aineiston analysoiminen kategoria-analyysin avulla tuotti kategoriaryhmiä, jotka esitellään taulukossa 1.

Taulukko 1. Kategoriat ja kategoriat ryhmissä

Kategoriaryhmät	Kategoriat ryhmissä
Puhe vapaudesta	(54)
Viranomaiset	69
Siviilin haasteet ja mahdollisuudet	24
Opastaja	9
Tukiverkosto	22
Vertaistuki	18
Velat	9
Perheen huomioiminen	7
Yhteensä	158 (212)

Jokaiselle haastateltavalle vapauspuhe oli sidonnainen oman tuomion suorittamiseen ja asteittaisen vapautumisen vaiheeseen. Katégoria-analyysin tulokset esitetään yleensä järjestyksessä isoimmasta kategoriaryhmästä liikkeelle lähtien. Tein ratkaisun opastaja-kategoriaryhmän siirtämisestä analyysissä heti siviilin haasteet ja mahdollisuudet kategoriaryhmän alle luetavuuden helpottamiseksi, sekä aiheen tärkeyden vuoksi.

Aineisto lainauksissa on käytetty merkintää (---) kun tekstistä on jätetty jotain pois. Pois jättämisen syyt voivat liittyä henkilön tai jonkun muun asian tunnistamisen mahdollisuuteen, tai siihen että puhe on välillä ajautunut täysin toiseen aiheeseen. Aineistolainauksia on paikoin muokattu siten että peräkkäin toistuvia sanoja kuten niinpä, tota, ja, on poistettu. Tutkimuskysymys oli: Mitä pian vapautuvat vangit kertovat tuen ja avun tarpeesta?

9.1 Puhe vapaudesta

Aloitan tutkimustulokset luvun vapauteen liittyvän puheen aiheella siitä syystä, että lukijan ymmärrys lisääntyisi aineiston analysoinnin aiheina olevia teemoja ja kokonaisuuksia kohtaan. Siviiliin paluu ja sen suunnittelu haastateltavien puheissa keskittyi osakseen avovankilasta koevapauteen siirtymiseen. Haastattelijana ajattelin ennen haastattelujen tekemistä automaattisesti vapautumiseen liitettävän puheen tarkoittavan aikaa jolloin tuomio on kokonaan suoritettu.

Tutkimuksen näkökulmasta yllättävää oli aineistosta havaittavissa oleva vapautumiseen ja vapauteen liittyvä puhe. Vapautuminen liitettiin puheessa kaikkiin vankilasta / avovankilasta pääsemisen jälkeisiin asteisiin, kuten koevapauteen, ehdonalaiseen sekä tuomion viimeisen suorittamispäivän jälkeiseen vapauteen. Vapautuminen ja puhe vapaudesta eivät nouse tutkimustulosluukuun erikseen analysoituna aineistona, vaikka koevapaus, ja koevapauteen liitettävät samankaltaiset maininnat toistuivat aineistossa yhteensä 54 kertaa.

Koevapauteen suoranaisesti liitettiin joitakin tuen ja avun tarpeita, lähinnä palautteen muodossa. Pääosin aiheet koskivat olettamusta viranomaisten keskuudessa, että rikosseuraamusasiakas tietää kaiken jo valmiiksi koevapauden käytännöistä ja toimintatavoista. Aineistosta nousi viranomaisten toimintatapojen ja tiedottamisen yhdistämisen tarve. Epäselvyys ja epävarmuus valvonnasta, mutta toisaalta taas positiivinen suhtautuminen asteittaiseen vapauteen, tuntuivat aiheuttavan hieman ristiriitaisia tunteita haastateltavissa. Koevapauteen liittyi myös puhetta päivien sisällöistä, toimintavaroitteista, ja viikkosuunnitelmien toteuttamisesta sekä niistä perusteista, joilla suunnitelmia lähdetään rakentamaan. Haastatteluaineistosta nousi hyvin esiin myös se, miten tärkeää toiminnan sisällyttäminen koevapausaikaan on.

Vapautumispuheen moninaisuus ja muissa luvuissa olevista aineistolainauksista havaittavissa olevien rangaistusvaiheiden eriateisuus haastatteluiden tekohetkellä, vaikuttaa tiedon ja omakohtaisen kokemuksen määrään

kysyttäessä yleisestä tuen ja avun tarpeesta vapautuvien vankien näkökulmasta.

9.2 Viranomaiset

Aineiston suurin kategoriaryhmä olivat viranomaiset. Haastateltavilta kysyttiin muun muassa vankilan ulkopuolisen avun saamisesta, yleisestä tuen ja avun tarpeesta sekä vapautumisen suunnittelusta. Tässä luvussa on eritelty tutkittavien puheessa esiintyneitä eri viranomaistahojen mahdollistamia tuen muotoja ja mahdollisuuksia.

Sosiaaliviranomaiset, erilaiset tuet ja sosiaalitoimisto, Kansaneläkelaitos (Kela) ja sosiaalivakuutus, asunnon saanti ja A-klinikka, olivat kaikki asioita, joista muodostui yhdessä suurin yksittäinen kategoriaryhmä, viranomaiset. Tutkittavat kertoivat haastattelujen kuluessa palveluista joista olivat tietoisia, tai joita he olivat jo itse saaneet. Tutkimusaineistosta poimituja tuen muotoja olivat; toimeentulotuki, asumistuki, opintotuki, koulumatkatuki, takuuvuokra, kodinperustamisraha, palvelu- ja sosiaaliohjaus, asunnon etsintä, keskustelut tulevaisuuden suunnitelmista, päihdekuntoutus päihdetyöntekijän kanssa keskustellen ja psykologin kanssa käydyt keskustelut vankilassa. Tutkittavat ottivat esille teemoja, jotka siviiliin siirtymisen ja siviilissä ”selviytymisen” kannalta olivat merkityksellisimpiä, ja näitä asioita on esitelty seuraavissa alaluvuissa.

9.2.1 Ihana sorkun täti - Sosiaaliviranomainen

Sosiaaliviranomaisista tutkittavat puhuivat verrattain paljon. Tässä alaluvussa kiinnitetään erityistä huomiota haastateltavien puheessa esiintyneeseen yksittäisen viranomaisen kohtaamiseen, sekä ajatuksiin kuntien toiminnasta.

Mulla kävi nii hyvä tuuri, et mä sain tosi ihanan sorkun tatin (---) ni se on niinku, se autto mua mahollisen kaikki aina ku tuli niinku esimerkiksi sillon ku mä sanoin irti kämppäni, ja sit sorku ei suostunukkaa sitä puolison kämppää maksamaan, ni mä sitte että okei, minä lähen sitte vankilaan, et mä en jaksa niinku kahessa viikossa yrittää ehtiä kämppää itelleni. Että niinku kämppä o jo irtisanottu, ni sosiaalitoimisto rupes ehtimään mulle välittömästi niinku asuntohakutoimistoista asuntoa, ja sit loppupelissä päädyttiin, ne ois niinku ehtiny sen asunnon, ne sano et sinä et vankilaan lähe ku siul on niin hyvä pohja tässä, niinku koevapaudessa, että et myö ei anneta sun mennä takapakkia, niinku et ne kyl tuki niinku ihan täyttä sit ne ei päästäneet mua sinne vankilaan.

Haastattelemani vanki kertoo ihanasta sosiaaliviranomaisesta, joka auttoi kaikkien mahdollisten asioiden kanssa, joissa pystyi. Ihanan viranomaisen

päätymistä haastateltavan omaksi työntekijäksi kuvataan lainauksessa hyväksi tuuriksi. Voidaan olettaa, että kokemusta muunlaisistakin sosiaaliviranomaisista haastateltavalla on, koska tässä kuvaillaan pelkäksi sattuman kaupaksi työntekijän auttavaisuutta. Esimerkkinä lainauksessa mainitaan oman asunnon irtisanominen, ajatuksena muuttaa puolison asuntoon. Tutkittava muistelee että sosiaalitoimisto ei automaattisesti hyväksynytkään tällaista järjestelyä, mutta sosiaalityöntekijä oli valmis aloittamaan uuden asunnon etsimisen asuntotoimiston kautta. Haastateltava kuvaa, että olisi ollut valmis palaamaan koevapaudesta takaisin vankilaan, koska omat voimat eivät olleet riittävät etsimään uutta asuntoa lyhyessä ajassa. Sosiaaliviranomainen oli lopulta joutanut asuntokysymyksessä, jolloin haastateltava oli päässyt muuttamaan puolisonsa asuntoon, ja koevapaudessa luotu hyvä pohja sai hienon jatkotarinan. Onnistuminen ja katkeamaton keskusteluyhteys sekä yhteistyö sosiaaliviranomaisen kanssa jätti asiakkaalle positiivisen kuvan sosiaalitoimistosta, ja näin ollen loi hyvän muiston ”ihanasta sorskasta”.

Kyseenalaistavaa pohdintaa aiheutti analyysin tuloksena paljastuneet tarinat erilaisista sosiaalitoimien käytännöistä:

Että tota noin olen kuullu et käytäntö on sellanen et joku kunta maksaa kolmekymppiä kodinperustamisrahaa, ja joku kolmesataa niin mie voisin kysyä et mitähän sil rahal saa? Niin, ostat sen patjan siihen vai tota mitäs sä teet. Että tota noin kylhän he takuuvuokrii ilmeisesti maksaa ja näin pois-päin. Mut puhutaan nyt siitä et sul on se asunto, okei, ja saat sen Kelan rahan, okei, niin kun kaikki muutkii, mitää muuta-han ei voi pyytääkään, mutta siel asunnos ei oo mitään. Ja jos sä saat siihen sen vaikka kolmesataa vaikka sä menet kierrätyskeskukseen ihan mihin tahansa ni eipä sil nyt mitään ihmeellistä kuitenkaan saa. Niin mä veikkaan et aika monella tulee mieleen siinä että jaaha tän rahan vois saaha jostain helpommin.

Aineistossa hieman kyseenalaistettiin sosiaalitoimistojen erilaisia käytäntöjä taloudellisen tukemisen kannalta. Haastateltava kuvaa lainauksessa sitä, miten erilaisia summia eri kunnissa maksetaan kodinperustamista varten, ja kyseenalaistaa sitä, mitä annetulla rahalla todellisuudessa voi kotiinsa saada. Takuuvuokran maksua ja Kelan sosiaalivakuutusetuuksia pidetään hyvänä asiana, ja ajatellaan että enempää ei ole oikeutta pyytäkään. Haastatteluissa todettiin myös, että tukien hakeminen ja tiedon saaminen oikeista etuuksista voi olla haastavaa. Suurimpana ongelmana nähdään se, että jos kokee omien rahojen olevan riittämättömät edes välttämättömyyksiin, sorrutaan tästä syystä vanhoihin kaavoihin helpommin ja hankitaan rahaa muualta, eikä välttämättä yhteiskunnallisesti kovin hyväksyttävien keinoin. Aineistolainauksessa haastateltava puhuu asioista, joista hän on kuullut muilta. Omakohtaista kokemusta tai varmaa tietämystä sosiaalitoimistojen käytännöistä, lainauksesta ei kuitenkaan ole löydettävissä.

9.2.2 *Se on antanu vastauksia* - Psykologi

Seuraavassa analyysiosuudessa käsitellään psykologin kanssa käytyjä keskusteluja. Miksi juuri nämä keskustelut on koettu tärkeiksi, ja millaisia hyötyjä nämä vuorovaikutustilanteet ovat tutkittaville mahdollistaneet.

Kyl mä koen mulla ainaki sen, just sen, psykologilla käynnin, et sä saat purkaa tiäkkö niitä, et sä sannoo siellä sen mitä sulla on päässä liikkuu sillon. Et kyl mä purin sille kaikki mun tuomiot tai niinku rikokset mistä en oo jääny kiinni ja tämmöset, kaikki niinku et mitä pieksemisiä ollu ja muuta, nii kaikki oon purkanu sille, ni kyl se niinku ja sit se on antanu vastauksia miks näin on tapahtunu ja. Ni kyl mun mielest se on ollu tosi hyvä.

Mul on paljo asioita mitä puolison kanssa ollaan juteltu, ja sit ollaan huomattu et ku mä alotin linnassa psykologin ne keskustelut, ni se sitte mä pääsin avovankilaan ja sit ne jäi koska ei ollu enää psykologia.

Joo mä kysyin että tota aaa ku mä olisin halunnu päästä puhumaan niinku psykologin kanssa, ku mä kivitalossa kävin puhumas (---) purkaan niinku niit omia ajatuksia ja se oli tosi mahtava se psykologi.

Haastatteluihin osallistuneet kertoivat päässeensä keskustelemaan psykologin kanssa suljetussa vankilassa ollessaan. Keskustelut koettiin hyviksi ajatusten, kokemusten ja tunteiden reflektoinnin kannalta. Keskustelut olivat kuitenkin loppuneet, kun polku jatkui suljetusta vankilasta avovankilaan, ja tämä puolestaan koettiin erityisen huonoksi asiaksi. Asiat ja tapahtumat, joiden kanssa nämä ihmiset ovat painineet ennen vankilaan joutumista ja/tai vankilassa olon aikana, kaipasivat läpikäymistä, jotta vangit saivat selkeyttä ajatuksiinsa sekä kokemuksen läsnä olevasta, refleктоivasta ja auttavasta, heitä itseään hyödyttävästä kohtaamisesta.

Nii puoliso sano, että mun kannattaa hommata tästä kaupungista psykologi, ja koska mä haluan kuitenkin avata niitä inhottavia asioita mitä on tapahtunu joskus, ja mä huomasin et niistä oli tosi helppo puhua ja et joka kerta ku ne puhu ulos ni ne oli paljo helpompia asioita sit käsitellä.

Tuomion jälkeen kokemus menneestä ajasta jatkuu, ja käsittelemättömät asiat voivat olla taakkana tulevaisuutta rakennettaessa. Aineistolainauksessa haastateltavan puoliso on kannustanut haastateltavaa löytämään itselleen psykologin, koska halu avata menneisyydessä tapahtuneita inhottavia asioita on edelleen olemassa. Psykologin kanssa keskustelun koettiin olevan helppoa, ja näiden keskustelujen kautta menneisyydessä tapahtuneita asioita on ollut helpompi käsitellä.

Psykologin kanssa käydyt keskustelut vankeusaikana koettiin poikkeuksetta hyvänä asiana. Näitä keskusteluja varjosti kuitenkin tapaamisten katkeaminen ja jatkumon puuttuminen.

9.2.3 *He* - Vankilaviranomaiset

Tutkittavien puheessa esiintyi usein vankilaviranomaisten kuten rikosseuraamusesiimiesten (RSE) sekä ohjaajien osuus tuenantajina vankeusaikana. Heidän kanssaan suunniteltiin tulevaisuutta tuomion jälkeen, keskustellen ja pohtien erilaisia mahdollisuuksia elämässä eteenpäin menemisen näkökulmasta. Pääsääntöisesti nämä keskustelut koettiin positiivisina.

Sanotaan näin että jos sul on vankilassa ongelmia niin kyllä he siis auttaa, ja sillen sä saat aika paljonki apua. Mut nyt kun ei ole niin sanotusti niin sit ne on vähä hämillään että mitäs he vois niinku tehdä sun hyväksi. Ja niil on varmasti kädet kans vähän sidotut. Siin suhteessa että ei oo alkoholi-ongelmaa, ei oo huumeongelmaa, ei oo väkivaltataustaa niin sit mitäs sitte.

Aineistolainauksesta selviää, että jos vankeusaikana on ongelmia, saa apua. Mutta valitettavasti jos ei kuulu siihen joukkoon, jonka ongelmat johtuvat alkoholi-, päihde-, tai väkivaltataustasta, voivat vankilan toimesta tarjottavat kuntoutusmahdollisuudet olla hyvinkin rajalliset. Toimintojen rajallisuudesta ja muiden vankien haasteellisista tilanteista johtuen osa rangastusta suorittavista saattaa kokea jäävänsä ilman tarkoituksenmukaista huomiota tai tukea. Lainauksessa todetaan kuitenkin ymmärtävästi, että vankilan henkilökunnalla ei ole mahdollisuuksia tarjota tukea rajattomasti, vaikka halua heillä siihen olisikin. Tausta-ajatuksena tutkittavien puheesta oli huomattavissa, että täytyy olla vakavia mielenterveys-, väkivalta- tai päihdeongelmia saadakseen tarpeeksi apua ja tukea vankilassa ollessa, mutta myös sieltä koevapauteen ja jälleen kokonaan vapauteen siirryttäessä. Aineistosta oli tunnistettavissa niin sanottu välinputoajien joukko, joilla asiat ovat pääosin hallinnassa niin vankilassa kuin siviilissä, ja siksi kokivat jääneensä ”ongelmaisempien” vankien varjoon.

9.3 *Ku sut viskataan tänne vapauteen* – Siviilin haasteet ja mahdollisuudet

Haastateltavat kertoivat hyvin avoimesti omista ajatuksistaan ja siviiliin paluun haasteista. Haastattelussa kysyttiin millaisiin asioihin tulisi yleisellä tasolla kiinnittää huomiota vapautumisen suunnittelussa, ja pystytäänkö heidän mielestään tukea antamalla vaikuttamaan uusintarikollisuuden vähentymiseen. Siviiliin palaaminen koevapauden muodossa ja koevapauden päättymisen jälkeen aiheuttivat monenlaisia pohdintoja. Mahdollisuudet ja haasteet liittyivät päivien sisältöön, ihmisten suhtautumiseen, työpaikkaan ja kotiin paluuseen sekä päihdeistä ja rikoksista irti pysymiseen.

No semmoset just, että et okei, ne ihmiset jotka ei halua tehdä muutosta niin ne kokkee sen sit taas tuputuksena. Mut sellaiset ihmiset, jotka haluavat tehdä muutoksen, ni kyl mä kokisin että ihan tärkein on se, että ku sut viskataan tänne vapauteen, nii tuota et sulla ei oo päivät semmosia että sä vaan oot.

Tutkittavat toivoivat toimintasisällön suunnittelussa yksilöllisyyden huomioimista, ja tekemistä päiviin. He, jotka eivät halua muuttaa elämäänsä voivat kokea epämiellyttävänä, jos päiviin vasten ihmisen omaa tahtoa järjestetään paljon kaikenlaista sisältöä. Kuitenkin tärkeää muutokseen motivoituneella ihmisellä on se, että päivät kuluvat tekemisen parissa. Haastateltava kuvaa, miten tärkeää on olla mielekästä tekemistä, tylsistymisen estämiseksi. Virke ”viskataan tänne vapauteen” kertoo nopeasta ympäristön muuttumisesta, yhtäkkisestä oman vastuun lisääntymisestä ja myös totutusta yhteisöstä erilleen lähtemisestä. Sisältöjen tärkeys korostuu juuri edellä mainituista syistä. Vielä vankeusaikana on joku kertomassa miten pitää toimia ja päivän rytmitys on aina samanlainen. Vastuun yhtäkkinen lisääntyminen yhdistettynä tyhjiin päiviin voi olla hyvinkin kuormittava tekijä rikoksettomalla tiellä pysymisessä.

Vankilasta siviiliin siirryttäessä yksi lisähaaste voi olla myös työpaikan löytäminen.

Et se vanki sana on sellanen, että nykyään kun kysytään tietysti rikosrekisteri, mikä on hyvä, tottakai, en mä sitä sano, mut että se työnsaanti voi olla todella vaikeeta. Sit sä oot niinku tiput sellaseen rakoon että sielt ei noustakaan ihan heti.

Työnsaantia haastateltavan mukaan hankaloittaa vankistatus. Työnantajien tiedonhalu; työnhakijan taustojen varmistaminen rikosrekisteriä pyytämällä, koetaan työnsaannin kannalta mahdollisuuksia heikentävänä seikkana. Ilman työtä jäämisen tutkittava kuvaa olevan tekijä, joka selvästi heikentää siviilissä selviytymistä. Työttömällä rikostaustaisella mahdollisuudet lopulta työllistyä heikentyvät sitä enemmän, mitä pidempään työttömyys jatkuu.

Kyl mä uskoisin et sellasil kellä on just, jos on päihde tai huumetaustaa, tai tällästä näin. Jos niille oikeesti annetaan sitä tukee eikä jätetä sittekää heitteille ku se koevapaus loppuu, ja niin poispäin niin, kyl mä uskon et se estäis sitä.

Niinku et, jos sä et tiä mitä sun pitää tehdä ja mistä sun, mistä sä saat rahat niinku säännöllisesti tulemaan, niinku tukien kautta, nii kyl se on hyvin nopeesti sitä et, voi ***** mulla ei oo rahoja eikä oo mittää tukipäätöksiä et mä teen yhen pienen keikan tuossa ennen, että saan vähä rahhaa.

Haastateltavat uskoivat tuen jatkumisella rangaistuksen suorittamisen jälkeen olevan suuri merkitys varsinkin päihdeongelmaisten kohdalla. Haastateltavat kokivat koevapauden loppumisen olevan kuin heitteillejätto, jos tuen saaminen ei jatku myös koevapauden päättymisen jälkeen. Vapaus itsessään voi jo olla haaste, se miten vapautta käytetään ja arvostetaan, on pitkälti kiinni siitä, miten sitä on opittu käyttämään ja mitä se on tarjonnut ennen tuomiota. Uuteen tilanteeseen päätyminen esimerkiksi pitkän tuomion jälkeen voi olla todella haastavaa, koska siviilissä elämä on jatkanut eteenpäin menemistä, vankilassa kun aika voi olla hyvinkin ”pysähtynyttä”. Esimerkiksi viranomaiskäytännöt ja palvelujen tai tukien saanti on voinut muuttua tuomion suorittamisen aikana. Siviiliin palaamisessa pidettiin tärkeänä turvattua taloutta ja päihdekuntoutuksen varmistamista. Lainauksesta selviää yksi syy sille minkä vuoksi on helppo oikeuttaa uuden rikoksen tekeminen; rahan puute, tai tieto että rahaa ei ole mistään tulossa.

Tulevassa siviiliin siirtymisessä mietitytti myös paluu takaisin omalle työpaikalle.

Mut kyl siin silti vähä niinku mietityttää että et okei no mikä se mun status siellä työpaikalla on sit siinä kohtaa kun palaan takasin töihin. Ja vaikuttaako se kenties siä ja et et tämmösiin asioihin niinku kaipais ehkä vähän tietoa ja vähän tukeekin siinä vaiheessa. Et jos joku menee pieleen varsinki niin.

Aineiston analyysistä selvisi tutkittavia mietityttävän tulevaisuudessa ihmisten suhtautuminen heihin. Vaikuttaako vankeudessa vietetty aika omaan statukseen vanhassa työyhteisössä vai onko menneisyydellä vaikutusta työn tekemistä ajatellen. Tutkittava toivoisi tietoa ja tukea työelämään palaamisvaiheessa, erityisesti silloin jos kaikki ei menekään suunnitellusti ja sujuvasti. Keskustelemaa tukea tulisi olla tarjolla työelämään paluunkin jälkeen. Jokaisella vapautuvalla vangilla ei suinkaan ole mahdollisuutta palata työpaikkaan, jossa on ollut ennen tuomion saamistaan. Koevapauteen lähtiessä jokaisella on kuitenkin toimintavelvoite, joka pääsääntöisesti on opiskelua, työtä tai jotain kuntouttavaa toimintaa, arjenhallinnan ylläpitämisen helpottamiseksi.

9.4 *Semmonen ihminen joka neuvois sulle kaiken* – Opastaja

Tuen ja avun tarvetta vapautumisen hetkellä kuvaillaan kerätyssä aineistossa myös tuen puutteena. Vapautuminen pitkältä ehdottomalta tuomiolta, suoraan suljetusta vankilasta tai vaihtoehtoisesti avovankilan ja koevapauden kautta, esimerkiksi uudelle paikkakunnalle, luo aina omanlaisensa haasteet uutta elämää rakennettaessa.

Vankilan vastuu rikosseuraamusasiakkaasta loppuu siihen hetkeen kun hän on tuomionsa viimeisen päivän suorittanut. Kaikki se, mitä tapahtuu tämän jälkeen, ajatellaan olevan henkilön omalla vastuulla, kuten tukitoimenpiteiden järjestäminen sekä erilaisten taloudellisten tukien hakeminen. Kysymys

kuuluukin, että voimmeko olettaa hetki sitten vapautuneen, pitkään vankilassa olleen vangin, selviytyvän yksin uudessa ympäristössä, johon hän ei ole päässyt ennalta tutustumaan? Seuraavat aineistolainaukset kuvaavat vapautuneen ajatuksia juuri tällaisesta tilanteesta.

Et semmonen ihminen ois, joka neuvois sulle kaiken. Niinku et muistathan, et sun pittää nää kelalle ilmottaa, nää soskuun ja et laittas alkuun sen. Et sä tajuat, et mitä kaikkee tukia sun pittää hakee siinä alussa.

Et, oli ihan niinku hukassa, nii olis ollu kiva ku olis ollu joku, joka ois niinku neuvonu heti, et sit ku sul on soskuaika nii sä meet tänne talloon ja näyttäny konkreettisesti missä se paikka on.

On se että et ku et sä muista enää et mitä kelalle pitää ilmoittaa, mitä minnekki pitää ilmottaa.

Kokemus hukassa olemisesta tuomion jälkeen on yksi varsin huomioon otettava seikka jo vapautumista suunniteltaessa. Lainauksissa kuvataan, miten tärkeää olisi olla joku sellainen ihminen, joka olisi jo koevapauden aikana antamassa neuvoa, miten toimitaan ja mistä minkäkin palvelun löytää. Konkreettisen tuen tarjoaminen, kuten eri virastojen sijainnin näyttäminen nähtiin hyvänä uudenlaisen tuen muotona, jollaista tarvittaisiin mutta jota ei ole saatavilla. Tällainen ihminen voisi alkuun myös toimia muistuttajana ja informaation antaja erilaisten sosiaalietuksien ja –vakuutuksien viidakossa. Haastateltava kuvailee, että varsinkin vapautumisen tai koevapauden alkaessa pitäisi olla ihminen, joka muistuttaa tukien hakemisesta, ja muistuttaa siitä, millaisia asioita millekin viranomaiselle tulee ilmoittaa.

Vapautuminen itsessään on jo suuri muutos, joka sisältää paljon uusia asioita, niin ympäristöön tutustumisesta kuin uusiin ääniin totumisesta lähtien. Hyvinkin helposti muutosvaiheissa keskittyminen kokonaisuuksiin on hankalaa ja siksi ”vähän kaikessa” neuvovan henkilön apu olisi paikallaan.

En koskaan ollu käyny tässä kaupungissa, ja sitte niinku (nauraa) sit niinku A-klinikkaaki mä etin tosi pitkään (---) Mut löysin loppupeleissä sitte mut, aa mä sanon, että jos ois heikompi ihminen, tai että ei ois ni vahva, se se, että oot päihteettömänä, ni ihan varmasti, mäkin monta kertaa mietin et ei jumaliste tästä tuu mittää. Et vittu pitäskö vaa lähtee sitä helepompaa tietä, että rupeis vetämään ni ei tarvis huolehtia niistä, et mä sanon, et jos ei oo vahvuutta ni varmasti retkahdtaa niinku jo koevapauden aikana, ku ei oo niinku ei oo sitä tukee.

Haastateltava kuvaa vapautumistaan asuinpaikkakunnan vaihdoksen yhteydessä. Tutkittava kertoo, ettei ollut koskaan aiemmin käynyt paikkakunnalla

johon vapautui. Tukitoimenpiteet, eli koevapaussuunnitelmaan kirjatut toimintavelvoitteet, velvoittivat häntä koevapauden aikana menemään A-klinikalle, jota kertoi joutuneensa etsimään pitkään, koska paikkakunta ei ollut tuttu. Lainauksessa kuvaillaan miten helppoa olisi retkahtaa vastaan tulevien haasteiden edessä. Oma vahva tahto on ainoa tuki, johon haastateltava kertoo pystyneensä tukeutumaan. Päihdekuntoutujalle pienetkin esteet voivat olla ylitsepäasemättömiä ja retkahdusvaara kasvaa merkittävästi, jos tukea ei ole saatavilla. Miten pitkällä kukakin on oman henkilökohtaisen muutostyönsä kanssa, vaikuttaa siihen, miten hän pystyy vastoinkäymisiä ottamaan vastaan.

Aineiston analyysistä tuli esiin selkeä tarve ulkopuolisen, palvelujärjestelmää tuntevan henkilön – opastajan olemassaololle.

9.5 *En jää sillä tavalla tyhjän päälle* – Tukiverkoston merkitys

Tukiverkoston kerrottiin aineistossa monessa eri muodossa. Hyvä tukiverkosto voi koostua monesta eri henkilöstä ja/tai ammattihenkilöstä. Aineistosta oli löydettävissä kolme eri aihepiiriä tukiverkostoon liittyen, joita ovat 1) Perhe ja sukulaiset, 2) Ystävät tai kaverit, niin hyvässä kuin pahassa, sekä 3) Ammatillaiset.

Haastateltavat kertoivat myös joistain tunnistamistaan haasteista, sekä toiveistaan tukiverkoston rakentumisessa. Aineistosta oli löydettävissä puhetta tukiverkoston ja sen merkityksestä niin vankeusaikana kuin siviiliin siirtäessä.

No isä on mulle ollu ainut semmonen pysyvä tuki ihan koko tuomion aikana. Et se on ihan alusta loppuun tukenu. Ja mä sanoinkin sille nyt viikonloppuna ku oltiin, et ilman sua mä en ois varmaan kestänyt tätä tuomioo. Et silloin alussa varsinkin, ku halus soittaa omille sukulaisille, ja niinku läheisille, ni äiti vaan löi korvaan (naurua) ja sano älä soitele tänne. Ni tuli semmonen olo et ne hylkää mut samperi tän tuomion takia, mut isä niinku jakso kuunnella ja vaikka niinku retkahteli ja meni perhetapaamiset ni silti isä vaan skarppas et kyllä sä siitä, että nyt vaan lopetat ja aina vaikka uuestaan ja uuestaan teit sen nii isä silti vaan jakso.

Haastateltava kertoo pysyvän ja jatkuvan tuen olleen tärkeä tekijä koko tuomion ajan, vaikka ”matkan” ajan rinnalla pysyvästi on kulkenut vain yksi henkilö, isä. Tutkittava kertoo kiitollisuudesta isäänsä ja hänen jaksamistaan kohtaan. Vankilaan jouduttuaan, kun halu yhteyden pitämiseen läheisten ja sukulaisten kanssa on ollut suurimmillaan, äiti ei halunnut vangin puheluita vaan pyysi olemaan soittelematta. Torjunta aiheuttaa hylkäämisreaktion, joka haastateltavan kohdalla linkittyi tuomion saamiseen ja vankilaan joutumiseen. Tukijoista isoimman roolin otti isä, joka jaksoi kuunnella ja kannustaa päihteiden käytön lopettamiseen kerta toisensa jälkeen, vaikka

haastateltava retkahteli ja tämän vuoksi menetti mahdollisuuksia muun muassa perhetapaamisiin.

No mulla on kyllä siis niinku siinä mielessä ihan onni, että on ihan hyvä tukiverkosto. Että et en jää sillä tavalla tyhjän päälle, että et, mut kyllähän se joku, veikkaan et monella on sen kanssa kyllä haasteita että et se tukiverkosto on täällä.

Tutkittavien vankien puheesta oli löydettävissä kyky tunnistaa hyvä tukiverkosto. Haastateltava kuvaa lainauksessa olevansa onnekas oman hyvän tukiverkostonsa suhteen. Esiin nousseen hyvän tukiverkoston merkitys voi olla ensiarvoisen tärkeä siviiliin siirryttäessä. Siviilissä oleva varma ja pysyvä tuki tukee sitä, että yksin jäämisen pelkoa ei tarvitse vankeusaikanaan pohtia. Lainauksessa kuvataan ihmisen jäävän helposti tyhjän päälle jos hänellä ei ole tukiverkostoa ympärillään siviilissä. Haasteita tutkittava näkee erityisesti siinä, että toisilla ainoa olemassa oleva tukiverkosto koostuu vankilassa olevista muista vangeista sekä mahdollisesti myös vankilan henkilökunnasta. Tämä kokonaisuutena tarkoittaa, että vankilassa ollessaan ihminen voi kokea olevansa ”turvassa” ja osa yhteisöä, sekä suurempaa kokonaisuutta, mutta siviiliin päästessään hänellä ei välttämättä ole ketään kehen tukeutua, ei hyvässä eikä pahassa. Ilman tukiverkostoa on äärimmäisen hankalaa alkaa rakentamaan siviilissä elämää, varsinkaan sellaista elämää, joka sisällöltään eroaa ajasta ennen vankilaan joutumista. Ei ole poissuljettua, että siihen ei pystyisi kukaan, mutta jokaiselle tulisi suoda mahdollisuus tukeutua myös toisiin ihmisiin.

Niin se on kakspiippunen asia, et jos sä meet takas sinne, missä sä oot aikasemminki ollu, mikä se tukiverkosto sielä on. Onko siä ne samat kaverit, pystytkö sä irtautuun siitä, ja niinku luotko sä suhteita takasin joihinki ihmisiin, joka voi olla hyvin haasteellista. Et tavallaan, että vaikee sanoo mikä se kenenki kohalla sitte on se oikee tukiverkosto. Mut mun mielestä ammattilaisilla on kyllä suuri osa, niinku suuri merkitys siinä, siinä että tota sit ku sä vapaudut kokonaan niin sithän sä oot niinku tavallinen siviili.

Aineiston keruuseen osallistunut vanki kertoo tukiverkoston yhdenlaisesta ongelmasta. Jos tuomion suorittamisen jälkeen palaa takaisin vanhojen kavereiden pariin ja tuttuun ympäristöön, eli siihen yhteisöön missä on ennen tuomiotaan elänyt, voi olla vaikeaa yrittää saada tukea ihmisiltä, jotka ovat tottuneet nyt vapautuvan vangen käyttäytyvän aina tietynlaisella tavalla. Palatessaan vanhan kaveripiirin pariin tai yrittäessään saada menetettyjä suhteita takaisin, voi tilanne molemmissa tilanteissa muodostua haasteelliseksi. Jos sama vanha ”tukiverkosto” on ikään kuin valmiina siviilissä odottamassa, voi sen toimivuutta olla aihetta kyseenalaistaa. Haastateltava kokee, että on vaikeaa sanoa, millainen hyvä tukiverkosto kenenkään kohdalla on. Jokaisen henkilökohtaiseksi tehtäväksi jää hyvän tukiverkostonsa rakenta-

minen ja tunnistaminen, mutta siihen voidaan ohjata ja kannustaa kenen tahansa toimesta. Ammattilaisten rooli korostuu, kun tuomionsa suorittaneesta tulee jälleen tavallinen siviili.

Mun mielestä mulla on ollu hyvä tukiverkosto ja siihen kuuluu niinku sosiaalitoimisto, päihdetyöntekijä. Mä haluaisin vielä psykologin.

Hyvään tukiverkostoon kuuluu osana sosiaalitoimiston tarjoamat palvelut, jos ei ole työpaikkaa, mistä rahaa saisi. Päihdepalvelut, silloin kun vapautuvalla vangilla on ollut, tai on, päihteiden käyttöön liittyviä ongelmia, on tärkeässä roolissa. Haastateltava kertoo lainauksessa psykologin olevan puuttuva osa omaa tukiverkostoaan. Halu käydä psykologin kanssa keskusteluja, on yksi haastatellun vangin toive.

Hyvä tukiverkosto voi koostua monesta eri tekijästä ja ihmisestä. Tärkeintä olisi tunnistaa oman tukiverkostonsa toimivuus, ja pystyä muokkaamaan sitä yksilöllisten tarpeiden vaatimalla tavalla. On selvää, että jokaisen tukiverkosto ei voi koostua aina samanlaisesta kokoonpanosta. Toisille tärkeään rooliin nousevat viranomaiset, kun toiset taas pystyvät kokoamaan tukiverkostonsa heille läheisistä ihmisistä. Tukiverkostoaan jokainen voi laajentaa viranomaisten avulla vapautumisensa jälkeen. Ympärillä olevat ihmiset voivat tukea vankilassaoloaikana tai vapautumisen jälkeen, niin hyvässä kuin pahassakin. Se, millaiseksi tukiverkosto lopulta kunkin kohdalla muodostuu, on pitkälti riippuvainen henkilön omasta motivaatiosta, jo olemassa olevista suhteista, tarjotuista mahdollisuuksista ja siitä, mihin suuntaan elämässään hän haluaa pyrkiä.

Hyvä tukiverkosto kannustaa elämässä eteenpäin, rikoksettomaan elämään, hyväksyen ihmisen menneisyyden. Huono tukiverkosto vetää helposti takaisin rikoksien pariin ja tukiverkosto jota ei ole, jättää ihmisen painimaan yksinään mahdollisten vaikeuksien ja eteen tulevien haasteiden kanssa. Tukijan tehtävä ei aina ole helppo, ja melkein väistämättä tukijan on siedettävä useitakin pettymyksiä, silti pyrittävä pysymään kannustavana. Esimerkiksi kaikista vangin läheisistä ei välttämättä ole tukijoiksi. Yhteyden pitäminen vankilasta ja vankilaan on rajoitettua, ja siviilistä tuleva torjunta voi aiheuttaa vangille vahvan hylkäämiskokemuksen. Yhden tuomio ei ole vain yhden tuomio, vaan se koskettaa usein moniakin ihmisiä.

9.6 *Kyl mä jotenki nään et se vertasuus ois siinä* - Vertaistuki

Puhe vertaistuesta jakautui yhteisen kokemuksen jakamisen lisäksi kahteen kokonaisuuteen, joita tässä tutkimuksessa olivat; ulkopuolisten vankilan sisälle tarjoama vertaistuki ja ryhmien tarjoama vertaistuki siviilissä.

Haastateltava kertoo vankilan ulkopuolelta vankilaan keskustelemaan tulevasta vertaistukihenkilöistä.

Öö se toinen oli suhteellisen intresantti (---) toinen oli tosi mukava, et sen kans oli ihan kiva niinku jutella, jutella että tota ne, kai niilläki on sitte rajattu jotenki ne millä ne niinku toimii täälä mutta tota tota, ku ei siel kyl juurikaan ketään ollu paikalla, paikalla että en tiedä sitte että jotenki ehkä siitäkin vois niinku vankila jotenkin ehkä enemmän tuoda esiin, koska se vertaisuus on kuitenkin niinku tosi tärkeä.

Mun mielestä se vertaisuus on kyl tosi tärkeä. (---) Pitää jakaa niinku sitä kokemusta, et ollaan vankilassa ja et mitä se on ja ehkä jotain niinku mitä, niinku tavallaan mitä hankaluuksia on ja kuinka niinku ahdistavaa se on ja niinku tälläsii kokemuksii. Et kyl mä jotenki nään et se vertaisuus olis siinä koska niinku nää työntekijät on tosi kiireisiä ja sitte se, että ne on kyllä aika laitostuneita tietyllä tavalla.

Haastateltava kuvailee yhtä kohtaamaansa vertaishenkilöä vankilassa mukavaksi, toista henkilöä taas suhteellisen intresantiksi. Lainauksessa kuvailaan kohtaamista, että oli ihan kiva jutella, mutta epäily siltä, että vertaisten toimintamahdollisuuksia on vankilan sisältä käsin rajattu, mietityttää kertojaa. Tapaamisessa, jota lainauksessa kuvataan, ei ollut ollut juurikaan ihmisiä paikalla, ja vastuuta tiedon jakamisesta ja vertaisuudesta pitäisikin tutkittavan mukaan vankilan ottaa enemmän. Vertaistukea, varsinkin yhteisen kokemuksen jakamisen näkökulmasta, pidettiin osaltaan tärkeänä. Vankilassa oleminen, sen mukanaan tuomat haasteet ja tunteet antoivat roolia vertaistuelle koska vankilahenkilökuntaa pidettiin kiireisinä ja hieman tiettyihin toimintatapoihin jämähtäneinä.

Vertaistuen tarjoaminen ja mahdollistaminen herätti ajatuksia myös valinnanvapaudesta.

Noh, vertaistukeahan nyt on tutkittu ihan hirveesti että siis niinku et toiset kokee sen hirveen hyödylliseksi mutta jotkuhan pitää sitä kauheen ahdistavana taas toisaalta. Eivät halua ees, jopa siinä määrin että kokevat sen niinku tuppautumiseksi niinku omiin asioihin. Että et siin on se jälleen kerran yksilöllisyys niinku. Et jos joku ei kerta kaikkiaan niinku halua niin ei voi siihen pakottaa.

Lainauksessa tutkittava kertoo vertaistukeen liittyvien tutkimusten paljoudesta ja liittää osaltaan tutkimusten pohjalta ajatuksensa siihen, että ihmiset ovat yksilöitä ja kokevat asiat eri tavoin. Toisille vertaistuki voi aiheuttaa ahdistusta ja tunnetta tuppautumisesta oman henkilökohtaisen reviirin sisäpuolelle. Kokemus toisen astumisesta omalle henkilökohtaiselle alueelle voi nostaa ihmisen sisäisiä muureja, ja vuorovaikutteinen kohtaaminen tästä johtuen epäonnistuu. He, jotka kokevat vertaistuen todella hyödyllisenä, saavat yhteisen kokemuksen jakamisesta tukea omiin sisäisiin proses-

seihinsa. Tärkeintä kuitenkin olisi kuunnella mahdollisen vertaistuen kohdetta, mitä hän ajattelee kokemuksensa jakamisesta, ja toimia tämän toiveen mukaan, pakottamatta häntä tai vaihtoehtoisesti mahdollistamalla vertaistukseen perustuvaa yhteistyötä.

Hyvällä vertaispuhujalla ja -tukijalla voi olla myös pitkälle kantava vaikutus.

Mulle on kyl niinku, mä oon saanu ihan eniten niinku siitä. Sillonku mä rupesin muutosta tekeen ni ää (vankila X) eiku tuola (X) vankilassa kävi vanha narkomaani, vanha vanki kävi selittämässä miten hyvin sillä oli asiat nyt, nii siitä mä rupesin tekeen sit muutosta.

Aineiston analyysi paljasti, että vertaistuesta on mahdollista saada todella paljon eväitä elämäänsä. Haastatellun vangin kertomana selvisi, että vertaisen kertoma elämäntarina voi toimia myös elämäntapamuutoksen käynnistäjänä samankaltaisten haasteiden kanssa kamppaileville. Haastateltava kertoo miten hänen kohtaamansa entinen vanki, päihdetaustainen vertainen käynnisti muutosprosessin, jonka avulla hän itse alkoi suunnistaa kohti uudenlaista elämää.

Muutosprosessin tukemisessa täytyy ottaa huomioon siviiliin siirtyminen. Siviilissä on mahdollisuus esimerkiksi vertaistukiryhmien hyödyntämiseen:

Ni mä en tiä mikä siinä on siinä NA-ryhmässä. Mut siellä sä et niinku, me vaan mennään sinne ja jokainen purkaa oman päivänsä, tai viikkonsa tai kuinka pitkään ny ollukaan viimeks ku oot käynny sielä ni siel. Sä et periaattees sielt saa mittää, mut se sä saat sen vertaistuen niinku, et ei jumaliste, nuoki selviää päivä päivältä, niinku ni sit sä oot taas niinku viikon pystyt pomppimaan niinku iha ilosena.

Hyvää vertaistukea antava ryhmä toimii siten, että on melkein mahdotonta kuvailla mitä ryhmä todellisuudessa antaa, mutta silti siitä voidaan tunnistaa ryhmän yksilöä kantava voima. Vertaistukiryhmän tarkoituksena on, että jokainen osallistuja saa kertoa kokoontumisten välissä tapahtuneista asioista, ja samalla kuulla tarinaa päivästä päivään selviämisestä. Jokainen vertaistukiryhmässä kävijä tarjoaa ja saa vertaistukea tuettavana sekä tukijana.

Tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia ovat erilaiset roolit, joita vertaistuki käsitteenä kätkee sisäänsä. Tutkittavien puheessa esiintyi vertaistuki, joka tarjosi mahdollisuuden muutoksen vaatiman prosessin käynnistämiseen. Tämä liittyi vahvasti ulkopuolisten tahojen tarjoamaan vertaistukeen jo vankeusaikana. Vertaistuen osa haastateltavista koki todella tärkeäksi juuri yhteisten kokemusten ja tunteiden läpikäymisen näkökulmasta. Toisaalta aineistossa painottui valinnanvapauden merkitys siitä haluaako vastaanottaa vertaistukea, tai missään määrin tarttua sen tuomiin mahdollisuuksiin, mutta

toisaalta myös vertaistuen antajiin suhtauduttiin osittain kriittisesti. Aineistossa pohdittiin myös sitä, miten rajattua vertaistoimintaa vankilassa on. Haastateltavien mielestä olisi tärkeää kiinnittää huomiota siihen, millaisia vertaistukea tarjoamaan tulevat ihmiset ovat, ja millä tavalla he itse kokemuksistaan ja toiminnastaan puhuvat. Ryhmiin perustuva vertaistuki koettiin kuitenkin hyväksi ja tärkeäksi tuen muodoksi siviilissä, osittain niiden jatkuvuuden ja pysyvyyden vuoksi.

9.7 *En mä pysty sitä koskaan pois maksamaan - Velat*

Monelle vangille on vuosien aikana, tai tehdystä rikoksesta tai rikoksista kertynyt velkoja, jotka aiheuttavat turhautumisen ja voimattomuuden tunnetta. Tutkimukseen osallistuneet kertovat teon seurauksista tai ulosotossa vuosia pyörineistä maksamattomista laskuista. Suuret velat ovatkin kuin toinen tuomio vankeusrangaistuksen lisäksi.

Kyl meillä vankilassa oli se niinku velkaneuvontatyyppi kävi, ja ja mä olin menossa jo sillon hakemaan sitä, mut sit siinä tuli se nainenkaa ei ite tienny ku siinä oli et rikoksilla hommatut niinku velat, niin niin, niit ei saa siihen.

Haastateltava kertoo käyneensä keskustelua velkaneuvontaan erikoistuneen henkilön kanssa vankilassa ollessaan, mutta esteeksi yksityishenkilön velkajärjestelyyn pääsemiseksi oli tullut rikosten kautta aiheutuneet velat.

Tietämättömyys mahdollisuuksista velkojen selvittelyssä oli yksi velkoihin liittyvä asia.

Niinku no, ehkä se on ihan, on sitä niinku, mitä tavallaan niinku itekki tässä kohtaa ajattelee, et mullaki on niin kun paljon semmosia taloudellisia seikkoja, mitkä varmasti tulee olemaan haastavia ja vaikeita. Että et ois jotain sellasta tukee, tai en mä tiedä ees onko semmosta. Että nyt on vaan tavallaan niinku vaan neuvottu et ota yhteyttä velkaneuvontaan, et niin sitten kun sinne on ottanu yhteyttä, niin eihän sinne pääse.

Elikkä teon seuraukset on tietysti se, että että niinku niitä pitää ruveta maksaa takasin, et mikä tarkoittaa sitä että keskimäärin kaksi viikkoa kuukaudesta teen ilmasta työtä niinku ikään kuin mutta se on se tie minkä mä oon valinnu ja totta kaihan se ensi riipas tosi paljon ku sitä velkaa on niin paljon että en mä pysty sitä koskaan pois maksamaan mutta se oli tietonen valinta et mä käyn duunissa ja sit mä elän sillä mitä mulle jää siitä käteen ja sit ehkä joku päivä ku niit on aikansa pystyny osottaan et niitä on maksanu pois ja sitte voi niinku sovittelua niistä niinku ajatella mut että ihan yhtä hyvinhän mä oisin voinu lopettaa kaikki ja tota todeta et haistakaa

paska ja niinku että mä en maksa teille penniikään mut että kannan vastuuni loppuun asti et se on niinku se seuraus mitä siitä on.

Veloista puhutaan teon seurauksina, haasteellisina ja vaikeina taloudellisina seikkoina ja velkataakkaa kuvataan ilmaisen työn tekemisenä ja taas halua maksaa omana valintana. Ensimmäisessä lainauksessa tulee esille miten taloudelliset haasteet ovat pohdinnassa ja minkälaisia vaikeuksia sekä haasteita ne voivat tulevaisuudessa tuoda eteen. Tutkittava kertoo miten vähäistä neuvonta talousasioiden suhteen on ollut ja miettii, onko edes olemassa muunlaista ohjausta tai tukea kuin velkaneuvontaan yhteyden ottaminen. Velkaneuvontaan yhteyden ja ajan saaminen voi olla aikaa vievää ja haasteellista, aiheuttaen osaltaan lisää turhautumisen tunteita asian tiimoilta. Toisessa lainauksessa kerrotaan syy-seuraussuhteista, ja omasta vastuusta. Teon seurauksena on kertynyt velkaa, jota ei ole mahdollista edes pystyä maksamaan takaisin kokonaisuudessaan. Velkojen ollessa ulosotossa, tarkoittaa se työn tekemisen näkökulmasta noin kahta viikkoa ilmaisen työn tekemistä joka kuukausi. ”Ilmaisen” työn tekemiseen ajaa oma motivaatio, ja päätös siitä, että seurauksista on otettava itse vastuu. Tämän kaltaiseen järjestelyyn tuo toivoa se, että aikansa maksettuaan, on mahdollisuus velkojaan sovitella. Lainauksen lopussa kuvataan miten ehkä helppoakin olisi voinut olla ottamatta lainkaan vastuuta teon seurauksista.

9.8 Käytännössä siis ihan täysin nolla - Perheen huomioiminen

Kun perhettä kohtaa kriisi jossa perheenjäsen saa tuomion rikoksesta ja joutuu rangaistuksena siitä vankilaan, ei tulisi unohtaa, että myös siviiliin jäävä perhe joutuu osaksi annettua rangaistusta. Haastateltavat puhuivat rangaistuksen vaikutuksista omaan perhe-elämäänsä.

Koko perheen huomioiminen ja siis nyt tähän mennessä se on ollu siis niinku käytännössä siis ihan täysin nolla.

Et onko semmosia mitä esimerkiksi lapset haluais ottaa esiin. Haluaisko ne keskustella, sillä tavalla että ne, niille voi olla tosi vaikeeta esimerkiksi ruveta niinku meidän vanhempien kaa kanssa puhumaan näistä asioista, että et on, ja sitten tavallaan, mitä on niinku puolison kanssa on puhuttu, niin onhan se niinku ihan älyttömän raskasta sille. Se, että et tota ni on täällä ja on hänen niskoillaan koko, koko perheen kuviot. Että miten se vaikuttaa sit siinä vaiheessa ku täältä vapautuu.

Kyl me ollaan sen sorkun kaa puhuttu, että jonkun näköstä, semmosta, et joku kävis vaikka meillä kerran viikossa tai ja sit ku mä oon yksinhuoltaja, nii et lapset pääsis johonki aina. Niinku et mä saisin yhen vappaan viikonlopun. Et mä muistan sillonki joskus aikoinaan, ku mä yksinhuoltajaks jäin, ni mul oli semmonen tukiperhe missä lapset kävi aina. Ja nyt

tietysti ku mul on lapset nii isoja, ni et ne nytte hirveesti kaitsemista tarvii.

Tutkittava kertoo koko perheen huomioimisen olleen olematonta vankeusrangaistuksen aikana. Perheen huomioiminen tai heidän mielipiteensä kysyminen saattaa tapahtua ensi kerran vasta koevapautta suunniteltaessa, ja mietittäessä onko koevapausaika mahdollista suorittaa kotona, oman perheen luona. Toisessa lainauksessa haastateltava kuvailee mahdollista tuen tarvetta perheessä. Mietityksen aiheina ovat olleet lasten mahdollinen tarve saada keskustella tilanteesta ulkopuolisen kanssa, kuin myös se, miten suuri vastuu puolisoilla on perheen arjen pyörittämisessä jäädessään lasten kanssa yksin. Lapsille voi olla iso asia kun toinen vanhemmista joutuu lähtemään pois. Tapaamisajat ovat määriteltyjä, ja lomiakin vangille myönnetään rajallisesti. Lasten kanssa näistä asioista, heidän kokemuksistaan ja huolistaan voisi keskustella joku perheen ulkopuolinen, jolloin lasten ei tarvitse rajata puhettaan lojaalisuuden vuoksi. Lasten voi myös olla vaikeaa ottaa asia puheeksi kotona.

Puoliso voisi tarvita tukea ihan arkisissa asioissa. Perheen jääminen ilman tukea voi vaikuttaa myös silloin, kun toinen vanhemmista palaa takaisin kotiin. Arki muuttuu kotiinpaluun myötä ja mahdolliset läpikäymättömät asiat voivat nousta pintaan hyvinkin voimakkaasti. Mitä tämä tarkoittaa perheen ja parisuhteen näkökulmasta, on asia jota voi vain arvailla mutta joka nousi pohdintana haastateltavan puheesta. Perheen arkea siviilissä pyörittävän vanhemman uupuminen on asia, joka tulisi huomioida toisen ollessa suorittamassa rangaistustaan. Kun vain toisella vanhemmalla on vastuu arjen kuluista siviilissä voi vankeudesta kotiin palaavalla olla vaikea löytää enää omaa paikkaansa perheessä. Myös syyllistämisen mahdollisuus on olemassa, joka osaltaan vaikuttaa perheenjäsenten väleihin. Aineistolainauksissa peräänkuulutetaan juuri rikosseuraamuslaitoksen vastuuta siviilissä olevan perheen huomioimisen suhteen, mutta ei oteta kantaa esimerkiksi lapsiperheiden avohuollon palveluiden saatavuuteen tai toimivuuteen.

Ulkopuolelta tarjottava apu ja tuki nousevat tärkeälle paikalle varsinkin perheissä, joissa on vain yksi vanhempi. Haastateltava kertoo aiemmin tapahtuneesta elämäntilanteen muutoksesta, jolloin hän lastensa kanssa on saanut apua arkeen tukiperheen muodossa. Aiempaan kokemukseen ja sosiaaliviranomaisen kanssa käytyyn keskusteluun perustuen, haastateltava tietää perheille tarjottavien tuenmuotojen mahdollisuuksista. Tuentarpeen muodot muuttuvat ajan kuluessa ja lasten kasvaessa, mutta se ei tarkoita, etteikö annettava tuki olisi erityisen tärkeää perheen jälleen yhdistyessä vankeusrangaistuksen jälkeen.

9.9 *Tavallista normaalia elämää* - Puhetta tulevasta

Haastattelijana halusin haastattelun päättyvän tulevaisuuteen katsomiseen. Haastattelun viimeisinä kysymyksinä oli millaista haastateltava haluaisi elämänsä olevan tuomion jälkeen ja missä hän näkee itsensä viiden vuoden kuluttua. Kaikkein yhteneväisimmät vastaukset tulivat juuri näihin kysy-

myksiin. Syy, miksi tulevaisuus aihe päätyi aineistoanalyysiin omaksi lukukseksi, ei ole sidonnainen tuen ja avun tarpeeseen, eli niihin seikkoihin joihin tutkimuksessa haluttiin löytää vastaus, vaan siihen, että tarpeellisen tuen ja avun kautta ihmisillä olisi todennäköisempi mahdollisuus päästä kiinni sellaiseen elämään, jota he itse itselleen puheissaan toivovat.

Pääasiallisesti puhe tulevaisuudesta liittyi aivan tavallisiin arkisiin asioihin. Tavallisen elämäkäsitteeseen sisällytän perheen kanssa vietetyn ajan, opinnot, työn ja pari- sekä muut ihmissuhteet. Samoin sisällyttivät tutkimukseen osallistuneet haastateltavat. Haastateltavien puheesta oli huomattavissa suomalaisuuteen usein liitettävä hieman aihetta vähättelevä ja kevyen pessimistinen puheensävy, joka loi mukavan kontrastin toivovaan puheeseen.

No ihan jos sais ihan tavallista normaalia elämää viettää, tota noin, ja ois sitte just sitä työtä että sais siitä sitte rahaa ja niin pois päin.

Mä haluan et mul on, et normaalia semmosta perhearkea. (---) lapset käy koulua ja minä käyn töissä ja et ei tarvis niinku sosiaalitoimistosta olla aina olla tekemässä niitä lappuja ja lippuja ja niitä, vaan pärjäis omilla.

Ja olis se koulutusta vastaava työ ja ja ehkä alkais vähä niinku noi talousasiatki oleen, et olis saanu ainakin jonkinlaisen niinku selkeyden siihen, että mitä tapahtuu.

En mä nyt usko et mun elämä nyt mitenkään sen ihmeellisempää on, että toivottavasti mä oon valmistunu ja tota hain yliopistoonkin nyt.

Aineistosta selvisi haastateltavien toivovan tulevaisuudeltaan normaalia elämää, normaalia perhearkea, koulutusta vastaava työtä, jatko-opintoja ja velkatilanteen edes jonkinasteista selkiytymistä. Työn saaminen ja työn kautta ansaittu raha liittyivät normaalin elämän viettämiseen ensimmäisessä aineistolainauksessa. Toisessa lainauksessa puhutaan halusta viettää normaalia perhearkea. Lasten koulunkäynti, ja itse haastateltavan pääseminen kiinni työelämään olivat tärkeimmät ajatukset tulevaisuudesta. Työelämään pääseminen tarkoittaisi että ei tarvitsisi olla riippuvainen kunnan tarjoamasta rahallisesta tuesta, vaan voisi pärjätä elämässään itsenäisesti. Omilla pärjääminen on iso toive ja haave tulevaisuudelle. Kolmas kertoja toivoo tulevaisuudeltaan koulutusta vastaavaa työtä ja talousasioiden selkiytymistä. Toiveissa olisi, että talousasiat olisivat jonkinlaisessa järjestyksessä, tai edes tieto mahdollisuuksista olisi selvillä. Viimeisessä lainauksessa elämän ei juuri sen ihmeellisempää kuvata olevan viiden vuoden päästä kuin se on tällä hetkellä. Tutkittava toivoo, että nykyiset opinnot olisi suoritettuna, ja paikka jatko-opintojen suhteen olisi saatu.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Muita samankaltaisia tutkimuksia on tehty melko paljon. Tutkimusten näkökulmat vaihtelevat vankien omista kertomuksista ja kokemuksista, viranomaisten ajatuksiin ja kokemuksiin. Usein opinnäytetöiden kaltaisissa tutkimuksissa aihe on melko tarkoin rajattu, esimerkiksi kokemuksiin vertais-toiminnasta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli toki rajata aihe tuen ja avun tarpeeseen, mutta toiveena oli löytää vankien ajatuksista todellisuuteen helposti liitettäviä, kehitettäviä, uusia tai vanhoja oikeaan tarpeeseen tarvittavia ja kohdennettavia tuen muotoja.

Opinnäytetyön haastatteluihin osallistuneiden puheessa esiintyi selkeimpänä tukimuotona viranomaistahojen antama tuki ja siihen liittyvä taloudellinen apu. Tunnistettiin sosiaalitoimiston ja Kansaneläkelaitoksen myöntämät erilaiset tuet ja etuudet. Päihdekuntoutukseen tarkoitetut palvelut, kuten keskustelut päihdetyöntekijän kanssa tai vertaistukiryhmässä nähtiin hyvänä tukena siviilielämän aloittamisessa.

Tutkimuksesta oli havaittavissa osittain kuulopuheisiin perustuneita väittämiä tai toteamuksia. Kuulopuheilla ja asioiden kertomisena eteenpäin ilman todellisuuteen varmasti sidoksissa olevaa omakohtaista kokemusta voi olla haitallisia vaikutuksia, varsinkin jos ihmiset jättävät kokonaan hakeutumatta esimerkiksi sosiaalihuollon toiminnan piiriin, koska heillä on oletus, että apua ei saa. Tätä ajatusta tukee myös Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (2016) pohdinta palvelujen asenteellisesta saatavuudesta. Asenteellinen saatavuus voi aiheuttaa esteitä tai kynnyksiä palveluihin hakeutumiseen jos ihmiset eivät luota avun saamiseen. Myös ammattilaisilla joskus esiintyvät asenteelliset esteet vähentävät ymmärrystä ihmisten mahdollisuuksista huolehtia itsestään ja terveydestään, tai huomata yhteistyön tärkeys moniongelmaisten tai hankalien asiakkaiden hoitamisessa ja auttamisessa.

Viranomaisten tehtäväksi jää tiedottaa olemassa olevista mahdollisuuksista ja palveluista. Vankeusajan lähentyessä loppuaan tiedottamisen ja palveluiden piiriin pääsemisen voidaan nähdä olevan erityisen tärkeää. Yhteistyön tekeminen eri sektoreiden ja palvelujen tarjoajien välillä tulisi olla korostuneessa asemassa varsinkin rikosseuraamuksista vapautuvien, erityisen tuen tarpeessa olevien ihmisten kohdalla. Vaikka tästä tutkimuksesta oli pääteltävissä vankien keskuudessa suhteellisen hyvä tietämys esimerkiksi rahallisista tuista joihin heillä on oikeus, oli moni asia kuitenkin selvinnyt vasta kun joku viranomaisista oli heille niistä kertonut. Suunnitelmallisemman vapautumisen ja monialaisen yhteistyön tekemisen puolesta puhuu myös Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (Selvitys, 2006).

Psykologin kanssa käytävät keskustelut ovat asia, joita tulisi pystyä jatkamaan, vaikka vankeudessa eteneekin laitoksesta toiseen ja lopulta siirtyä koevapauteen. Keskustelun kautta mahdollistuva traumausten purku, tunteiden käsittely ja anteeksianto ovat erityisen tärkeitä, jotta ihmiselle mahdollistuisi menneestä irti päästäminen. Kokemuksena varsinkin ensikertalaiselle tai vakavan rikoksen tehneelle henkilölle, keskustelut psykologin

kanssa saattavat olla ainoa keino purkaa kokemustaan rakentavasti. Kaikki eivät halua, tai eivät pysty ongelmiaan tuomaan esimerkiksi ryhmämuotoisiin keskusteluihin. Jos toiminta ei ole vapaaehtoista, tai siihen osallistutaan vain, jotta saataisiin positiivisia mainintoja rangaistusajan suunnitelmaan, eivät lähtökohdat onnistumisen kannalta ole kovin mairittelevia. Identiteetin uudelleen muokkaaminen tapahtuu prosessin omaisesti, ja helpoiten oikeanlaisessa ympäristössä ja oikeanlaisella tuella.

Miten vapauden menettämisen ja vankeudessa olemisen jälkeen pystytään saamaan oma elämä takaisin hallintaan, itsestä ja teoistaan vastuuta ottavana tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä? Salinin (1996, 133–148) mukaan selviytyäkseen vanki tarvitsee riittävästi resursseja. Toimivien sosiaalisten suhteiden merkitys on suuri voimavara. Vankilan ulkopuolella olevat ihmissuhteet vahvistavat vangin mahdollisuutta integroitua takaisin yhteiskuntaan. Ihmisellä on oltava mahdollisuus mielekkääseen, säännölliseen tekemiseen, joka edesauttaa mielenterveyden hyvinvointia, joka taas puolestaan auttaa saamaan elämänhallinnan takaisin itselleen. Selviytymisen kannalta on tärkeää oppia ja osata käsitellä omia tunteitaan. Itsensä hyväksyminen, oman elämänsä muutostarpeiden realistinen arvioiminen ja järkevään toimintaan mielenkiintonsa suuntaaminen ovat avaintekijöitä ongelmien täyttämän elämän taakse jättämiseen.

Salinin mainitsemat asiat selviytymisen näkökulmasta olivat hyvin samankaltaisia kuin tässä tutkimuksessa, jossa tuen ja avun tarvetta tutkittiin. Voidaan siis nähdä tämänkin opinnäytetyön tuen ja avun tarpeiden olevan oikeanlaisia tuen muotoja yhteiskuntaan integroitumista ajatellen. Opiskelu, työharjoittelu, työ tai jokin muu mielekäs tavoitteellinen tekeminen sekä säännöllinen päivärytmi ovat vankilasta vapautuvan siviilissä onnistumisen kannalta tärkeitä tekijöitä. Ahosen (2010) tutkimuksessa vapautteen valmentaminen ja tukihenkilön tuki vapautumisvaiheessa olivat myös tärkeiksi koettuja tekijöitä. Yhteiskuntaan integroitumista tukevissa palveluissa sen sijaan nähtiin kehittämistarpeita. Samankaltaisia vastauksia tukihenkilön tärkeydestä ja vapautteen valmentamisesta saatiin myös tässä tutkimuksessa. Viranomaistaholla toimiviin palveluihin tai niiden kehittämistarpeisiin ei tässä tutkimuksessa suoranaisesti pyritty.

Vapautumisvaiheessa mukana oleva tukihenkilö nousi tärkeään rooliin tässä opinnäytetyössä. Henkilö joka auttaisi pääsemään alkuun niin virastoasioissa kuin lomakkeiden täyttämisesäkin, koettiin tärkeäksi. Tällaiseen tukihenkilötoimintaan pitäisi kuulua myös palveluntarjoajien luo opastaminen; liikkuminen vapautuvan tai jo vapautuneen kanssa konkreettisesti niin, että hänelle on selvää, mihin hänen täytyy missäkin tilanteessa mennä, olisi osa tarpeeseen vastaavaa toimintaa. Omien voimavarojen suuntaaminen juuri virastoasioihin ei välttämättä tunnu vangista kaikkein olennaisimmalta, kaiken uuden keskellä muutosvaiheessa.

Koevapautteen liitettiin jännitystä siitä, teenkö kaiken oikein? Mitä tapahtuu jos unohdan ilmoittaa tai soittaa, tai teen jonkun muun virheen? Mistä virheestä seuraa rangaistus? Jos keskittyminen ja energia kuluvat pääosin toiminnan suorittamiseen, virheiden välttämiseen ja epätietoisuuden kanssa

painimiseen, on mahdollista että oleellisiakin asioita helposti unohtuu. Kun edellä mainittuihin asioihin lisätään vielä uusi ympäristö ja sen luomat paineet, saattavat ne aiheuttaa vaikeuksia esimerkiksi päihitteettömänä pysymisen suhteen ja näin ollen lisätä koevapaudessa epäonnistumista. Edellä mainitut pelot saattavat olla myös osa syynä sille, ettei koevapauteen haluta lähteä. Koevapaudesta vankilaan takaisin palaavat kertovat negatiivista epäonnistumisen tarinaa, jotka osaltaan lisäävät negatiivisia ajatuksia ja pelkoja koevapautta, ja siinä onnistumista kohtaan. He, jotka koevapauden suorittavat moitteettomasti, eivät palaa kertomaan onnistumisista ja koevapauden positiivisista puolista, tai niistä keinoista, jotka heitä ovat auttaneet matkalla siviiliin.

Toisin kuin Ahosen (2010) tutkimuksessa, tässä opinnäytetyössä asunnon saamisen vaikeus ei esiintynyt yhtenä suurimmista haasteista vankien puolella. Tässä tutkimuksessa pääpaino asumiseen liittyen, oli tarvittavissa kalusteissa ja muissa asumisen kannalta välttämättömissä tarvikkeissa. Asunnon etsimisestä puhuttiin lähinnä sivujuonteena mutta ei varsinaisena ongelmana. Tarkoittaako tämä sitä, että asunnon saaminen vankeuden jälkeen on kohentunut vai sitä, että haastateltavilla itsellään ei juuri ollut tarvetta asunnon etsintään. Tutkimustuloksiin on vaikuttanut osaltaan varmasti myös esitetyt kysymykset ja haastatteluun valikoituneet henkilöt. Suomessa vankiloista kuitenkin vapautuu asunnottomina vuosittain 30-35% kaikista vangeista. (Tyni 2016, Leppo 2016).

Positiivisten kokemusten lisääminen viranomaiskontakteissa sekä hyvä ja eteenpäin vievä kohtaaminen vaikuttavat yksilön onnistumisen kokemuksiin. Avun oikea-aikaisuus ja tuen saamisen mahdollisuudet, parhaimmillaan vahvistavat yksilön itsetuntoa ja edesauttavat rikoksettomalla tiellä pysymistä. Tulisiko siis tähän tarpeeseen kouluttaa ammattitukihenkilöitä rikostaustaisten kanssa toimimaan? Kyllä tulisi, on yksioikoinen vastaus tähän. Granfelt (2008, 60–63) on tutkinut nuorten vankien osallisuuden kokemusta ja toteaa vapautumisen hetken, ja sitä seuraavien päivien, viikkojen ja kuukausien olevan kaikkein kriittisimpiä, ja onnistumisen kannalta olisi tärkeää vapautumisen jälkeisen yhteistyön alkavan jo vankilassa tai heti rangaistuksen jälkeisen kuntoutuksen jälkeen. Granfelt kuvaa myös vankilasta vapautumisen vaiheen olevan vaihe, jolloin yhteistyön tekemisen tulisi olla intensiivisimmillään. Hän myös tukee ajatusta siitä, että hyvä valmentautuminenkaan ei poista sitä, että kaikki on ihmeellistä, ja oma itseyskin on hieman hukassa vapautumisen koittaessa.

Myös Pekkolan ja Sundmanin (2006, 26.) raportissa tuli esiin, että ne vankiasiakkaat joilla tukihenkilö oli, tämän merkitys ja rooli korostuivat. Tukihenkilö oli se, jolle uskallettiin puhua suunnitelmista ja toiveista kuin myös haasteista ja ongelmista. Raportin tutkittavilla tukihenkilö oli yleensä kolmannen sektorin toimija. Tukihenkilö kulki asiakkaan mukana palveluissa, auttoi tarvittaessa asioinnissa ja tapaamisia heillä oli lähes viikoittain.

Toimiva tukiverkosto vapauden suunnittelussa on tärkeä ja huomionarvoinen asia. Hyvään tukiverkostoon voidaan liittää eri alojen ammattilaisia, kuten sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, päihdetyöntekijä ja ammatillinen

tukihenkilö tai muu koulutuksen saanut vapaaehtoinen tukihenkilö. Toimiva ja kattava tukiverkosto mahdollistaa sen, että ihminen ei jää tilanteessaan selviytymään yksin, vaan voi kokea tulevansa huomioduksi ja autetuksi. Koulutetulta tukihenkilöltä löytyy tietämystä palvelujärjestelmästä, asiakkaan oikeuksista ja hän voi viranomaiskontakteissa puhua asiakkaan äänellä tai olla muuten tukena viranomaiskontakteissa. Tukihenkilökontaktin ei välttämättä tarvitse olla edes pysyväisluonteinen, vaan tarvetta voisi olla kehittää, jonkinlaista ”lainauspalvelua.”

”Lainauspalvelusta” olisi mahdollisuus saada henkilö mukaansa tapaamiin, virastokäynneille, asunnon etsintään tai muihin sellaisiin asioihin, joihin sillä hetkellä tuntuu apua tarvitsevan. Tämän kaltaisessa toiminnassa ei olisi välttämätöntä luoda sen syvällisempää luottamukselliselta suhdetta tukihenkilön kanssa vaan riittäisi, että asiat hoidetaan niin kuin ne on sovittu. Voisiko tällainen henkilö olla osana palvelujen piiriin pääsemisen helpottamisesta? Olisiko mahdollista että juuri tällainen henkilö tai palvelu, voisi osaltaan vähentää ”luukulta luukulle juoksemista?”

Huoli veloista ja tulevaisuuden taloudellisista haasteista tuntuivat raastavilta ja olivatkin yksi huolenaiheista monen tutkittavan puheessa. Pirjo Näkki (2006) kertoo tutkimuksessaan valtaosan vangeista haluavan selviytyä veloistaan, kunhan siihen tulisi mahdollisuus. Rikospäätökset, maksamattomat sakot ja vuokrat velat ovat suurimpien velkojen syitä. Rikosten kautta aiheutuneet velat ovat niin kutsuttuja rikospäätöksiä velkoja, joiden vanhenemisaika on 20 vuotta (Velkatilanteen selvittäminen, n.d.). Näkin (2006) havainnot toivat esiin myös rikollisessa elämässä edelleen kiinni pysymisen johtuvan laittomasta toiminnasta kertyneistä veloista.

Vaikka vaikuttaminen velkojen sisältöön tai niiden pois maksamiseen ei ole mahdollista työntekijöiden näkökulmasta, niin tiedottaminen olemassa olevista mahdollisuuksista on. Tässä tutkimuksessa tuli esiin, että jo tiedon saaminen siitä miten asiat mahdollisesti tulevat etenemään, helpottaa kestämään todellisuutta. Epätietoisuus ja hartioilla painavat suuret velat ovat iso taakka kannettavaksi kenelle tahansa. Nykyään on kuitenkin erilaisia vaihtoehtoja ja takausjärjestelmiä, joiden avulla on mahdollista saada helpotusta velkataakkaan, myös rikospäätöksiin. Myös matalankynnyksen talousneuvontaa on tarjolla enenevissä määrin, varsinkin järjestöillä.

Palveluista tiedottaminen siviilissä olevan perheen huomioimiseksi tulisi olla automaattinen toimi, silloin kun vangilla tiettävästi on omia lapsia ja/tai puoliso siviilissä. Nykyään löytyy monenlaisia toimijoita myös vankivanhempien kuin siviilissäkin toimivien vanhempien tueksi. Vankilaan ja vangeille kohdennetut perhetyön ja -tuen palvelut helpottavat avun pyytämistä. Näiltä säätiö-, järjestö-, tai hanketoimijoilta löytyy sellaista kokemustietoa joka kunnallisilta toimijoilta saattaa puuttua. Yhdeksi esimerkiksi mainittakoon Kriminaalihuollon tukisäätiön (Krits) Ehjä Perhe toiminta, jonka tehtävänä on tukea vankivanhempaa sekä heidän läheisiään ja kehittää lasten, nuorten ja vanhempien vertaistukitoimintaa. Ohjaaminen toimijoiden piiriin ja monipuoliset keskustelut olemassa olevista palveluista, tulisi olla jokaisen työntekijän tehtävä, niin siviilissä kuin vankeudessaakin. Tietoa on

helppo löytää, ja sen etsintä on työntekijän tehtävä, jos asiakas ei siihen itse pysty.

Tästä tutkimuksesta nousi hyvin esiin yksilön kuulluksi tulemisen tarve. Ei ole väliä missä olet, asut tai vietät aikaasi, mitä olet tehnyt ja mihin olet menossa, tärkeintä on, että sinua kuunnellaan ja kohdellaan yksilönä. Myös silloin kun toimitaan ryhmässä tai ryhmän edun eteen, yksilön ääni ja huomioiminen on erityisen tärkeää. Tiedon jakaminen, yli sektoreiden rajojen on asia, johon tulee kiinnittää huomiota. Ihmisille tulisi juurruttaa ajatus siitä, että jos minä en voi auttaa, joku muu aivan varmasti voi. ”Rikosseuraamuslaitoksen keskeiset haasteet liittyvät aktiivisen verkostoyhteistyön lisäämiseen valtion ja kunnan viranomaisten sekä kolmannen sektorin toimijoiden kesken” (Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 1/2016. 2). Syytä on myös pitää mielessä asia, jonka Valle (2014) kiteyttää hienosti; ”Yhteiskuntaan integroituminen on aikaa vievä ja moniulotteinen prosessi, jonka aikana on annettava tilaa yksilön omalle kertomukselle ja muutosvalmiuden rakentamiselle. Yhteiskuntaan integroituminen vaatii työtä ja rohkeutta.”

Tutkimustuloksina monessa muussa, niin kuin myös tässä opinnäytetyössä, tulos oli sama. Ei anneta ihmisten pudota pois palvelujen piiristä vaikka heillä olisi minkälaisia ongelmia tahansa, tai vaikka heillä ei niitä juuri olisikaan. Mitä useampaan toimijaan vapautuva vanki saadaan kiinnitettyä jo vankeusajan lopulla, sitä varmemmin hän jää kontaktiin vapauduttuaan. Palveluita kehittämällä, yhteistyötä eri sektoreiden välillä tekemällä, voimme vielä saavuttaa hyvin toimivan järjestelmän, jolle ihminen on tärkeämpi kuin raha.

Lopputulokseksi voidaan todeta tutkimuksen tuen ja avun tarpeen kartoittamisen onnistuneen hyvin. Tietenkin tutkimukseen osallistuneilla henkilöillä oli tähän suuri vaikutus. Jos haastatteluihin olisi osallistunut ihmisiä, joilla oma motivaatio muutokseen olisi ollut heikkoa, päällekkäisiä ongelmia olisi ollut paljon tai vankeustuomioita takana useampia, olisivat tulokset voineet olla erilaisia. Tuloksista saatiin kuitenkin kehittämisajatuksia yhdistystoimintaan sekä löydettiin tukeen ja apuun liitettäviä asioita, joihin yleisellä tasollakin tulisi kiinnittää huomiota. Tulokset vastasivat myös muista tutkimuksista ja selvityksistä saatuja tuloksia, jotka lisäävät osaltaan tämän opinnäytetyön luotettavuutta.

11 POHDINTA

Tutkimuksen tekeminen on mielenkiintoista, vaiherikasta mutta mielettömän paljon aikaa vievää, varsinkin kun opinnäytetyö on tekijän ensimmäinen ja kaikki siihen liittyvä on uutta. Toivon tämän opinnäytetyön sisällön olevan kuitenkin mielenkiintoista ja helposti luettavaa.

Opinnäytetyön tekemisen prosessi on ollut pitkä, ja hieman pitkittynyt alkuperäisestä suunnitelmasta. Se on ollut kuitenkin antoisa ja mielenkiintoinen. Haastatteluiden ja litteroinnin jälkeen, opintojen suorittaminen vei voimavaroja. Kesään mahtui muutoinkin paljon tapahtumia, niin hyviä kuin ikäviäkin. Kaikista haasteista johtuen opinnäytetyön tekeminen oli tauolla. Kesätauon jälkeen tuntui haastavalta orientoitua ja syventyä aineiston uudelleen tutustumiseen. Hiljalleen motivaatio kuitenkin palasi, ja prosessinomaista työtä tein koko ajan mielessäni, ja lopulta analyysin tekoa aloittaessani, työn tekeminen ja jäsentäminen oli suhteellisen helppoa. Lopulta kuitenkin liiallinen innostus ja aineiston rajaaminen tuottivat hieman hankaluuksia.

Rajaaminen kokonaisuudessaankin tuotti minulle tekijänä haasteita, koska oma kiinnostukseni kohdistuu kuntouttaviin toimiin, rikosseuraamuslaitoksen tehtäviin, tuomion jälkeisiin mahdollisuuksiin mutta ennen kaikkea ihmisiin. Olen mukana rikostaustaisille kohdennetussa vapaa-ajan toiminnassa ja sekä toiminnan tuottajan tausta yhdistyksessä, ja myös tästä syystä aihe oli itselleni erityisen tärkeä. Erityisen tärkeä siitä syystä, että tutkimuksesta selvinneiden asioiden ja puutteiden korjaamiseksi tullaan oikeasti tekemään töitä. Toivon tämän opinnäytetyön tulosten mahdollistavan paitsi rajojen ylittämistä mutta myös avaavan uusia väyliä vankiloiden ja kolmannen sektorin toimijoiden välillä. Yhteistyön tekeminen on ainut keino rakentaa katkeamatonta verkostoa vapautuvan tueksi.

Päätän tämän opinnäytetyön aineistolainaukseen, joka todentaa paitsi työhön valikoitua otsikkoa, myös niitä perusasioita, jotka kuuluvat jokaiselle meistä.

Että tota noin kyl ni jos sen katon saa pään päälle ja ruokaa kaappiin ja ois vähä jotain työtä et ei tarvis vaan huuhailla niin kyllä ne siin ku siinä on.

Kun elämässä perusasiat ovat kunnossa, mahdollisuudet hyvän ja omannäköisen tulevaisuuden rakentamiselle kasvavat huomattavasti.

LÄHTEET

Aaltonen, M., & Danielsson, P. Katsauksia 14/2016. Rikollisuustilanne 2015. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Verkkojulkaisu. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/164434/Katsauksia_14_Rikollisuustilanne_2015_2016.pdf?sequence=1

Ahonen, K. 2010. Vapautuvien vankien näkemys palveluntarpeesta yhteiskuntaan sijoittumisesta. Opinnäytetyö. Sosiaali- ja terveysala. Vaasan Ammattikorkeakoulu. Viitattu 13.3.2016. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17265/Microsoft%20Word%20-%20opinaytetyo%201.pdf?sequence=1>

Fadjukoff, P. 2007. Väitös: Identiteetin kehitys jatkuu nykyisin pitkälle aikuisuuteen. Identiteetin muotoutuminen aikuisiässä. Viitattu 19.10.2016. <https://www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2007/11/tiedote-2009-09-11-01-53-51-387435>

Granfelt, R. 2008. Osalliseksi omaan elämään - Work out –ohjelma nuoren vangin tukena. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 4/2008. Verkkojulkaisu. Rikosseuraamuslaitos. Vammala: Kirjapaino Oy. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6Bzt7OmiM/4_2008_Osalliseksi_omaan_elamaan_Work_out_ohjelma.pdf

Hartoneva, A., Mohell, U., Pajuoja, J., & Vartia, M. 2015. Yhdyskuntaseuraamukset ja vankeus. Helsinki: Tietosanoma.

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. 2015. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Joukamaa, M. & työryhmä. 2010. Julkaisussa; Joukamaa, M., Aarnio, J., Von Gruenewaldt, V., Hakamäki, S., Hypén, K., Lauerma, H., Lintonen, T., Mattila, A., Tyni, S., Vartiainen, H., Viitanen, P. & Wuolijoki, T. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidon tarve. Perustulosraportti. Verkkojulkaisu. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6AqMA-CEr8/RISE_1_2010_Rikosseuraamusasiakkaiden_terveys_tyokyky_ja_hoidontarve.pdf

Järvikoski, A. 1996. Sisäinen elämänhallinta ja sosiaaliset paineet. Elämänhallintaa etsimässä. Teoksessa Raitasalo, R. (toim.) Sosiaali- ja terveysturvian katsauksia 13..Helsinki: Kansaneläkelaitos.

Järvikoski, A. 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita; 2013:43.. Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkojulkaisu. Viitattu 12.3.2016. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114972/URN_ISBN_978-952-00-3457-3.pdf?sequence=1

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2011 (toim.). Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma.

Kangasaho, K. 2013. Pro-gradu-tutkielma. Aikuissosiaalityö vapautuneen vangin elämänhallinnan tukena. Itä-Suomen Yliopisto. Viitattu 15.3.2016.

Kaurala, M. 2016. Rangaistuksesta vapautuvan sosiaaliturva ja palvelut. Tukihenkilökoulutus 7.10.2016. Powerpoint. Tampere.

Lahti, P. 2010. Ehdonalaisvalvontaan määrättyjen kokemuksia vankilan jälkeisestä arjesta – Kuka tukee rikoksetonta elämää? Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatin tutkielma. Jyväskylän Yliopisto. Viitattu 18.10.2016.
<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=5c23dc40-16c3-4971-8fe5-df64dc8099c2>

Laine, M. 1991. Johdatus kriminologiaan ja poikkeavuuden sosiologiaan. Helsinki: Tietosanoma.

Laitinen, A. 2007. (toim.) Kotkavirta, J. Persoonia vai ihmisiä. Kokoomateos. Helsinki: Gaudeamus.

Leppo, A. 2016. Toimivat yhteistyömallit rikosseuraamustaustaisten asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä ja vähentämisessä. Powerpoint 7.9.2016. Seinäjoki.

Lind, S. 2008. Paikkakokemuksen subjektiivinen totuus. Humanistisen maantieteen mukaisen paikkakokemuksen analyysi Søren Kierkegaardin eksistenssitason teorian näkökulmasta. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 12.3.2016.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79810/gradu02759.pdf?sequence=1>

Liimatainen, A., Mäkipää, L. & Rantala, K. 2014. Kysely vankiloiden ja arviointikeskusten henkilöstölle. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 42/2014. Helsinki.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152566/Kysely_vankiloiden_ja_arviointikeskusten_henkilokunnalle_42.indd.pdf?sequence=1

Liimatainen, A., Rantala, K., Paasonen, J. & Mäkipää, L. 2015. Kyselytutkimus vankeusvangeille sääntelyn toimivuudesta ja vankilaoloista. Katsauksia 6/2015. Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Luukkala, J. 2007. Vankilapsykologin käsikirja. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus – Oppikirja 3/2007. Juvenes Print.

Metsämuuronen, J. 2006. (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus.

Mohell, U. Vankeinhoitolaki. Oikeusministeriö. Verkkojulkaisu. Portti vapauteen. Julkaistu 30.4.2015. Viitattu 7.4.2016.
<http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2462/vankeuslainsaadanto>

Näkki, P. 2006. Vankien velkaantuminen ja yhteiskuntaan integroituminen. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:38. Helsinki: Sosiaali ja terveysministeriö.
<https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/111269/Selv200638.pdf?sequence=1>

Oikeus.fi. 2014. Rikosasian kulku haasteesta rangaistuksen määräämiseen. Julkaistu 4.3.2014. Viitattu 12.10.2016.
<https://oikeus.fi/fi/index/laatikot/rikosjarangaistus.html>

Oikeusministeriö. 2006. Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006:12. Normaalisuuseriaatteen toteutuminen vankien, tutkintavankien ja yhdyskuntaseuraamuksia suorittavien kohtelussa. Helsinki.

Oma Koti –hanke loppuraportti. 2012. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman 2008-2011 osahanke. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3/2012. Rikosseuraamuslaitos.

Pekkola, K., & Sundman, T. 2006. Lainriikkoja-asiakkaiden näkökulma palveluihin ja niissä tehtäviin suunnitelmiin – raportti. Verkkojulkaisu. Viitattu 17.10.2016.
<http://www.pikassos.fi/aineistot/finish/10-rikosseuraamus/39-lainriikkoja-asiakkaiden-nakokulma-palveluihin-ja-niissa-tehtaviin-suunnitelmiin>

Petterson, T. n.d. Palvelumuotoilulla parempia palveluita riskiryhmille Riskiryhmien elämänhallinta/palvelujärjestelmä. Kaste-Hanke.
<https://www.innokyla.fi/documents/662466/2e80d1f5-284a-4d11-aa3a-9f3d9b58943a>

PX-Web-Tietokanta. n.d. Tilastokeskus. Ensimmäinen oikeusaste: vankeustuomiot kokonaisrangaistuksen pituuden, sukupuolen, iän ja rikosryhmän mukaan, 2014-2015. Viitattu 11.10.2016.
http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_oik_syyttr/063_syyttr_tau_401_fi.px

Rauhala, L. 2014. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Gaudeamus.

Remes, I. 2010. Näkymättömät muurit. Vangin kokemuksia valvotusta koevapaudesta elämänhallinnan viitekehyksessä. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Viitattu 12.3.2016. Tampereen Yliopisto.

Rikosseuraamuslaitoksen monisteita. 1/2016. Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2015. Verkkojulkaisu. Rikosseuraamuslaitos.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/q9StbagET/Tilinpäätös_ja_toimintakertomus_2015.pdf

Saari, J. 2010. Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki: WSOYpro.

Salin, S. 1996. Elinkautisvangit. Elämäähän se on muurien tälläkin puolen. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 5/1996. Helsinki: Edita.

Seppälä, U. n.d. Syrjäytymisen syyt ja seuraukset Suomessa. PowerPoint. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.

Selvityksiä. 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:6. Rikoksista rangaistujen tuen tarve - Suositukset yhteistoiminnalle. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Oikeusministeriö. Suomen kuntaliitto.

Tamminen, E. 2010. Portti vapauteen. Päätteet, mielenterveys ja vankeus. 19.4.2010. Viitattu 17.10.2016.

http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2487/paihteet_mielenterveys_ja_vankeus

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Hyvinvointi- ja terveyserot – Palvelujärjestelmä. Päivitetty 23.8.2016. Viitattu 14.10.2016.

<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eri-arvoisuus/palvelujarjestelma>

Tilastokeskus. 2016a. Katsaus rangaistuksiin 2015. Verkkojulkaisu. Helsinki. Päivitetty 30.9.2016. Viitattu 11.10.2016.

http://www.stat.fi/til/syyttr/2015/syyttr_2015_2016-09-30_kat_001_fi.html

Tilastokeskus. 2016b. Uusintarikollisuus. Verkkojulkaisu. Helsinki. Päivitetty 30.9.2016. Viitattu 11.10.2016.

http://www.stat.fi/til/syyttr/2015/syyttr_2015_2016-09-30_kat_002_fi.html

Toukola, E. 2011. Portti vapauteen. Vapautuva vanki sosiaalipalvelujen asiakkaana. Julkaistu 7.4.2010. Viitattu 17.10.2016.

http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2511/vapautuva_vanki_sosiaalipalvelujen_asiakkaana

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012-2014. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 10.10.2016.

<http://www.tenk.fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanto>

Tyni, S. 2016. Rikosseuraamusasiakkaiden asunnottomuustilanne. Viitattu 20.10.2016.

http://www.porttivapauteen.fi/filebank/1279-Rikosseuraamusasiakkaiden_asunnottomuus_Tyni.pdf

Valle, E. 2014. Nyt on pöytä tyhjennetty ja kasataan uutta korttitaloa”. Vankeusrangaistuksen suorittaneiden miesten tarina yhteiskuntaan integroitumisesta. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Tampereen Yliopisto.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95146/GRADU-1396351418.pdf?sequence=1>

Valokivi, H. 2008. Kansalainen asiakkaana – Tutkimus vanhusten ja lain rikkojien osallisuudesta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Yliopistopaino.

Vankeuslaki 767/2005. 23.9.2005. Finlex. Viitattu 12.3.2016.
[http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767?search\[type\]=pika&search\[pika\]=vankeuslaki](http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767?search[type]=pika&search[pika]=vankeuslaki)

Velkatilanteen selvittäminen. n.d. Portti Vapauteen. Viitattu 9.10.2016.
http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva_kerrallaan/rangaistukseen_tuomittu/5._vangin_talous/5.2_velkatilanteen_selvittaminen

Vernerinet. 2014. Identiteetti, minäkuva ja itsetunto. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Päivitetty 26.3.2014. Viitattu 17.10.2016.
<http://verneri.net/yleis/identiteetti-minakuva-ja-itsetunto>

Välimaa, O. 2011. Kategoriat ongelman selontekoina – Pitkäaikaistyöttömyydestä neuvotteleva ja sen rakentuminen haastattelu puheessa. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Yliopistopaino.

Infokirje

WANTED

Nyt kaivataan haastateltavia opinnäytetyön tekemiseen!

Opinnäytetyöni pääasiallisena tarkoituksena on kuulla mitä rikosseuraamusasiakkaat itse kertovat vapauteen liittyvästä suunnittelusta ja tuen tarpeesta. Sinun kokemuksesi ja ajatuksesi aiheeseen liittyen ovat arvokaita, ja niistä haluaisin kuulla.

Haastateltaviksi tarvitsisin vähintään neljä henkilöä, mielellään kaksi naista ja kaksi miestä. Haastateltavilla tulisi olla kokonaistuumion pituus vähintään kaksi vuotta ja vapautumiseen enää maksimissaan aikaa n. 6 kk.

Haastattelut nauhoitetaan ja käsitellään nimettöminä. Haastatteluiden käsittelyn ja opinnäytetyön valmistumisen jälkeen kaikki kerätty aineisto tuhotaan, eikä sitä tulla käyttämään missään muussa yhteydessä.

Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Haastateltavalla on oikeus keskeyttää haastattelu tai jättää vastaamatta joihinkin kysymyksiin niin halutessaan.

Haastattelut olisi tarkoitus toteuttaa vielä toukokuun aikana. Tarkemmat ajankohdat ja haastattelupaikat varmistuvat, kun haastateltavat ovat löytyneet.

Jos kiinnostuit ja haluaisit osallistua, ilmoita asiasta pikimmiten

Haastatteluun osallistuneille on luvassa pieni palkkio kiitoksena auttamisesta!

Jenni Ojanperä
sosionomi opiskelija

Suostumuslomake

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖN HAASTATTELUA VARTEN

Hämeen ammattikorkeakoulu sosionomin koulutusohjelma, 2016.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelusta saatuja tietoja käytetään opinnäytetyöhön ja sen loppuraportointiin. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja voin halutessani keskeyttää osallistumisen tutkimukseen. Keskeyttäessäni haastatteluun osallistumisen, antamani tiedot tuhoetaan välittömästi, eikä niitä tulla käyttämään opinnäytetyössä. Suostumuksia kirjoitetaan kaksi (2) kappaletta, yksi haastateltavalle ja yksi opinnäytetyön tekijöille.

- Olen saanut tiedon opinnäytetyöstä ja sen tavoitteista
- Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan haastatteluun
- Haastattelut äänitetään
- Henkilötietoja ei kerätä tai julkaista
- Antamani vastauksia ja tietoja käsitellään siten, ettei niitä voida yhdistää minuun opinnäytetyön kirjallisessa osuudessa
- Antamani tiedot säilytetään salassapitosäädökset huomioiden ja tiedot hävitetään tutkimuksen valmistumisen jälkeen
- Kaikki annetut tiedot ovat täysin luottamuksellisia, eikä niitä luovuteta kolmansille osapuolille

Päiväys

Paikka

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Opinnäytetyöntekijän allekirjoitus ja nimenselvennys